Strategisk handlingsplan

for folkebibliotek

i Vest-Agder

2012-2020

Innholdsfortegnelse

1. Innledning 4
   1.1. Grunnlags- og styringsdokumenter 5
   1.2. Planprosessen 5
   1.3. Mål og satsingsområder 6

2. Fylkeskommunens rolle i bibliotekutviklingen i Vest-Agder 8

3. Status for folkebibliotekene i Vest-Agder 9

4. Struktur og organisering 11
   4.1. Samarbeid på regionalt nivå 11
   4.2. Samarbeid på lokalt nivå 12

5. Infrastruktur 14
   5.1. Felles bibliotektransport i Agder 14
   5.2. Agder samsøk 14
   5.3. Lånesamarbeid 15
   5.4. Samlingsutvikling 16

6. Kompetanse 17
   6.1. Utfordringer 18
   6.2. Prioritering av kompetanseområder 20
   6.3. Fylkeskommunens rolle 20
   6.4. Konkrete kompetanseområder 20
      6.4.1. Digital kompetanse 20
      6.4.2. Bibliotekfaglig kompetanse 22
      6.4.3. Formidlingskompetanse 23
      6.4.4. Ledelseskompetanse 24
      6.4.5. Biblioteket som samfunns- og læringsarena 25

7. Formidling 26
   7.1. Litteraturformidling 26
   7.2. Digitale bibliotektjenester 27
   7.3. Digital formidling 28
   7.4. Markedsføring 29

8. Møteplasser 31
   8.1. Lokaler 32

8.2. Universell utforming og fysisk tilrettelegging/økt tilgjengelighet 33
8.3. Biblioteket som læringsarena 33
8.4. Biblioteket som samfunnsarena 34

9. Identitet 36
9.1. Lokal identitet 36
9.2. Kulturelt mangfold 37

10. Strategier og prioriteringer 38

11. Referanser 45

1. Innledning

St.meld. nr 22 (1999-2000) definerte bibliotekets samfunnsrolle slik:

”Samfunnsrolla for biblioteka ligg i skjeringspunktet mellom kulturpolitikk, utdannings-politikk og ein politikk for å styrkja demokratiet. Biblioteka er viktige når det gjeld utdanning og informasjonstilgang, litteratur- og kulturformidling. Ut frå det demokratiske aspektet må målet vera å leggja til rette for at einskildmennesket kan delta aktivt i og påverka samfunnet. (s. 68)”

Krav til fornyelse i offentlig sektor gjelder også for bibliotekene. Biblioteksektoren bør defineres inn i en større sammenheng, der informasjons-, kunnskaps- og kulturutvikling diskuteres. Konkurranse og teknologisk utvikling har tvunget fram økt markedstilpasning. Hvilken rolle bibliotekene vil få i et fremtidig samfunn avhenger av deres evne til omstilling til fremtidige samfunnsbehov og strategiske mål.

Lov om folkebibliotek slår fast at alle kommuner skal ha en folkebibliotektjeneste med fagutdannet biblioteksjef. Folkebibliotekene har til oppgave ”å fremme opplysning, utdanning og annen kulturell virksomhet gjennom informasjonsformidling og ved å stille bøker og annet egnet materiale gratis til disposisjon for alle som bor i landet.” På fylkeskommunalt nivå sier loven at alle fylkeskommuner skal ha et fylkesbibliotek ledet av en fagutdannet biblioteksjef. Fylkesbibliotekets oppgaver er bl.a. å drive rådgivning, kompetanseutvikling, samordning og forsøks- og utviklingsarbeid. Det er gitt signaler fra departementet om at de ønsker en revisjon av biblioteklоven. Det er imidlertid uklart når en slik revisjon vil foreligge, og vi må i mellomtiden ta utgangspunkt i gjeldende lovtekst.

Folkebibliotekene representerer en ressurs i lokalsamfunnet som må videreutvikles ut fra dagens og fremtidens samfunnsbehov. De skal ta vare på lokal historie og identitet, samtidig som de skal henge med i den rivende teknologiske og samfunnsmessige utviklingen med stadig større mangfold av medier, tjenester og mennesker. Vest-Agder fylkeskommune er opptatt av at all tjenesteutvikling skal ha brukeren i sentrum.

Folkebibliotekene befinner seg i et marked med mange aktører som konkurrerer om befolkningens oppmerksomhet. Den teknologiske utviklingen med økende digitalisering av informasjon og stramme økonomiske rammer i kommunene er sentrale utfordringer. På den annen side møter bibliotekene positive utfordringer i form av ønske om og behov for opplevelse og kunnskap i befolkningen, noe som bør føre til mer variert aktivitet i bibliotekene.

Økt mangfold i befolkningen har ført med seg integreringsoppgaver. Det er behov for betydelig innsats fra bibliotekenes side på dette området, og folkebibliotekenes posisjon som en sentral, flerkulturell arena kan utnyttes bedre til samfunnets beste.

Bibliotekene spiller også en viktig rolle når det gjelder å bedre leseferdighetene og den digitale kompetansen, både blant barn, unge og voksne.

I en slik virkelighet må folkebibliotekene være kompetente formidlere, og en bredere sammensatt kompetanse blant de ansatte er nødvendig. Kunnskapsdeling og samarbeid bibliotekene imellom vil kunne dekke noen behov, og samarbeid med flere partnere vil være ønskelig.

Synliggjøring av bibliotekene og deres tilbud på en profesjonell måte er ressurskrevende, og arbeidet med markedsføring vil gi best effekt ved felles, samordnet innsats. Det ligger også et

betydelig potensial i å samarbeide om samlinger og medieressurser, system og infrastruktur. Gode eksempler på dette er Norgeslån og regionale transportordninger.

Den generelle bibliotekutviklingen har konsekvenser for fylkeskommunens rolle innenfor sektoren så vel som for de enkelte folkebibliotekene og deres tjenestetilbud. Det er en klar tendens, og et uttalt nasjonalt ønske, at fylkeskommunenes engasjement innenfor biblioteksektoren dreies fra driftsoppgaver til utviklingsarbeid. Dette er helt i tråd med Vest-Agder fylkeskommunes (VAFs) visjon om å være en drivkraft for utvikling i kommunene.

Fylkeskommunene har ansvar for å koordinere bibliotekutviklingen i egen region. Det innebærer også å utarbeide en samlet bibliotekplan for hele regionen og forankre denne politisk.

1.1. Grunnlags- og styringsdokumenter

Lov om folkebibliotek definerer kommunenes og fylkeskommunenes plikt til å ivareta innbyggernes behov for bibliotektjenester. Biblioteklovens beskriver bibliotekenes verdigrunnlag og samfunnsoppdrag. *St.meld. nr. 23 (2008-2009) Bibliotek : kunnskapsallmenning, møtestad og kulturarena i ei digital tid* beskriver utviklingsmuligheter og -behov i biblioteksektoren. Det legges vekt på partnerskap og samarbeid.

VAFs satsing på biblioteksektoren vil være i tråd med *Regionplan Agders* hovedmål om å utvikle en sterk og samlet landsdel som er attraktiv for bosetting og næringsutvikling. Regionplanens kulturkapittel påpeker at Agder trenger et rikt kulturliv med et mangfold av ulike arrangementer, blant annet innenfor litteratur. Folkebibliotekene har en sterk posisjon i befolkningen og er den mest besøkte lokale kulturarenaen. Litteraturformidling er en sentral oppgave for folkebibliotekene, og i tillegg gir stortingsmeldingen om bibliotek sterke signaler om at bibliotekene skal utvikles som kulturelle møteplasser som også kan brukes til andre typer kulturarrangementer.

1.2. Planprosessen

Fylkeskommunen har tidligere lagt fram en fylkesdelsplan kalt *Bibliotekplan Agder* sammen med Aust-Agder fylkeskommune og Høgskolen i Agder. Denne ble vedtatt i 1996, og var en plan for perioden 1997-2001. Det viktigste resultatet av denne planen var at det ble opprettet studiebibliotek ved noen folkebibliotek, og at det ble gjort avtaler mellom høgskolen og folkebibliotekene i Arendal, Farsund og Flekkefjord om samarbeid knyttet til betjening av studenter.

Bibliotekene er i en konkurransesituasjon i forhold til allment tilgjengelige nettjenester og om folks tid. Hvis bibliotekene skal kunne hevde seg i konkurransen, må de produsere en merverdi ingen andre tilbyr. Hovedbudskapet i planen er at VAF skal bidra til at folkebibliotekene kan møte disse utfordringene ved å fokusere på kompetanse og satse på kvalitetstjenester. Her kan fylkeskommunen ta ansvar og være en pådriver for positiv utvikling i tråd med fylkeskommunens visjoner for kultursektoren.

Planprosessen har involvert en referansegruppe med representanter for folkebibliotekene i Vest-Agder, samt representanter for Universitetsbiblioteket i Agder og Aust-Agder bibliotek og kulturformidling, som er våre viktigste samarbeidspartnere regionalt. Referansegruppen har hatt fire møter. En intern arbeidsgruppe i Arkiv-, bibliotek- og museumsseksjonen har stått for gjennomføringen av planarbeidet.

Planen har vært på høring i alle kommunene våren 2011, og høringsuttalelsene er vurdert og innarbeidet i planen der vi mener det er hensiktsmessig.

1.3. Mål og satsingsområder

I *St.meld. nr. 23 (2008-2009) Bibliotek : Kunnskapsallmenning, møtestad og kulturarena i ei digital tid* pekes det på behovet for en overordnet politikk som kan gjøre bibliotekene i stand til å møte morgendagens utfordringer og ta i bruk løsninger som gir brukerne bibliotektjenester av høy kvalitet. Regjeringen vil oppnå dette bl.a. ved å satse på samarbeid, kompetanse, digitale fellestjenester og utvikling av folkebibliotekene som kulturelle møtesteder, samfunns- og læringsarenaer.

Regionplan Agder peker på at riktig kompetanse er grunnleggende for nyskaping i samfunns- og arbeidsliv. Videre understrekes det at man må utvikle gode samarbeidsformer og kompetanseutviklingstiltak i regionen for å hevde seg i forhold til andre regioner. I fylkeskommunens satsing på biblioteksektoren blir det lagt stor vekt på kompetanseutvikling og samarbeid.

Bibliotekplanen skal utpeke fylkeskommunens satsingsområder og prioriteringer innenfor planperioden. Våre prioriterte mål vil ta utgangspunkt i stortingsmeldingen og regionplanen, samt lokale og regionale behov. Planen skal fungere som et styringsverktøy for VAF og er et tydelig signal til kommunene om hva som kan forventes av fylkeskommunen.

Hovedmålet for Vest-Agder fylkeskommunes arbeid på bibliotekfeltet er å sikre hele befolkningen i Vest-Agder likeverdig tilgang til oppdaterte bibliotektjenester av høy kvalitet.

På bakgrunn av dette prioriteres følgende strategiske mål:

Mål 1: *utjevning av forskjeller i tjenestetilbudet ved folkebibliotekene i Vest-Agder.*

Mål II: *tilrettelegging for kompetanseutvikling blant folkebibliotekansatte i Vest-Agder.*

Mål III: *samarbeid med statlige, regionale og lokale partnere om utvikling av bibliotektilbud og tjenester for befolkningen.*

Fylkeskommunens rolle	Mål: Vest-Agder fylkeskommune skal være en aktiv bidragsyter og attraktiv samarbeidspartner i utviklingen av biblioteksektoren i Agder.
Struktur og organisering	Mål: Agder-biblioteket skal styrkes ytterligere ved hjelp av tett samarbeid mellom regionale og lokale aktører.
Infrastruktur	Mål: Befolkningen i Vest-Agder skal ha enkel tilgang til de totale medieressursene i regionens folkebibliotek.
Kompetanse	Mål: Befolkningen i Vest-Agder skal møte et bibliotekpersonale med bred og oppdatert kompetanse.
Formidling	Mål: Folkebibliotekene i Vest-Agder skal være en sentral formidlingsarena for litteratur og kultur.
Møteplasser	Mål: Folkebibliotekenes møteplassfunksjon skal styrkes.
Identitet	Mål: Folkebibliotekene i Vest-Agder skal være identitets-byggende institusjoner for lokalbefolkningen i kommunene.

2. Fylkeskommunens rolle i bibliotekutviklingen i Vest-Agder

Vest-Agder fylkeskommunes rolle er å oppmuntre til, initiere og legge til rette for bibliotek-utvikling innenfor den enkelte kommune og i fylket som helhet. Nettverksbygging og et sterkt fokus på samarbeid er essensielt i dette.

Fylkeskommunen skal være en regional utviklingsaktør, og en attraktiv samarbeidspartner for kommunene. VAF skal besitte kompetanse som gjør oss til et ressurs- og kompetansesenter for folkebibliotekene.

VAF skal ta ansvar for helheten i biblioteknettverket, med fokus på åpenhet og utvikling.

Fylkeskommunen skal aktivt bidra til å målbære folkebibliotekenes utfordringer mot det nasjonale nivået, og delta i relevante fora for å påvirke den nasjonale bibliotekpolitikken.

Mål: Vest-Agder fylkeskommune skal være en aktiv bidragsyter og attraktiv samarbeids-partner i utviklingen av biblioteksektoren i Agder.

3. Status for folkebibliotekene i Vest-Agder

I februar og mars 2010 foretok vi en kartlegging av folkebibliotekene i samtlige kommuner i Vest-Agder. Kartleggingen viste at nesten halvparten av kommunene var i igangsettingsfasen av eget bibliotekplanarbeid. Kristiansand kommune har en strategisk kulturplan som omfatter bibliotek, og Farsund kommune arbeider med en slik plan.

Når det gjelder lokaler til folkebibliotekformål er det store forskjeller mellom kommunene. Mange kommuner sliter med små, avsidesliggende og dårlig egnede biblioteklokaler. Det har likevel skjedd mye de siste 10 årene, og mange av kommunene har fått, eller er i ferd med å få, nye lokaler med bedre beliggenhet som er bedre egnet som biblioteklokaler og møteplasser. Flere kommuner hadde høsten 2010 nye biblioteklokaler under planlegging og bygging.[1] Fire av de nye bibliotekene vil bli integrert i mer omfattende kulturhus.

Den årlige statistikken, som blir samlet inn på nasjonalt nivå, dokumenterer de økonomiske rammevilkårene, ressursene og aktivitetene i bibliotek over hele landet.

Fakta 2009:
Innbyggere i Vest-Agder: 168 233

Bibliotek
35 servicesteder
Av disse er:
20 kombinasjonsbibliotek med grunnskole
1 kombinasjonsbibliotek med videregående skole
1 filial er organisert som ”Bok i butikk”

Stillinger
8 biblioteksjefer med fagutdanning
37 fagutdannete bibliotekarer totalt
111 ansatte totalt
65,29 årsverk totalt
8 av bibliotekene har mindre enn 2 årsverk

Åpningstider
5 bibliotek har åpent mindre enn fem dager i uka
6 bibliotek har lørdagsåpent
1 bibliotek har søndagsåpent

Besøk: 953 374
Utlån: 951 450

Det er ingen mobil bibliotektjeneste i form av bokbåt eller bokbuss i Vest-Agder.

Folkebibliotekene i Vest-Agder hadde en økning i utlån på 4,6 % fra 2008 til 2009. Besøkstallet økte med 3,8 %. Upubliserte tall som er innhentet fra folkebibliotekene i fylket viser at utlånet har økt også i 2010, mens besøkstallet har gått noe tilbake.[2]

[1] Vennesla og Mandal er i gang med byggearbeid, som ventes å være ferdig i 2011 og 2012. I tillegg foreligger det konkrete byggeplaner i Flekkefjord, Audnedal, Kvinesdal og Søgne.
[2] Nedgangen i besøk er basert på tall fra alle kommunene unntatt Sirdal og Lindesnes som ikke har rapportert besøkstall både i 2009 og 2010.

Sammenligning av utlån 2006-2009, Vest-Agder vs. landsgjennomsnittet:

	2006	2007	2008	2009
Utlån, Vest-Agder	912 955	898 330	909 965	951 450
Pr. innbygger, Vest-Agder	5,62	5,49	5,48	5,66
Landsgjennomsnitt pr. innbygger	5,20	5,12	5,18	5,24

Sammenligning av besøk 2006-2009, Vest-Agder vs. landsgjennomsnittet:

	2006	2007	2008	2009
Besøk, Vest-Agder	906 255	938 138	918 574	953 374
Pr. innbygger, Vest-Agder	5,6	5,7	5,5	5,7
Landsgjennomsnitt pr. innbygger	4,8	4,7	4,7	4,6

Utlånet i Vest-Agder ligger over landsgjennomsnittet, med en svak økning i perioden 2006-2009. Besøkstallene i Vest-Agder-bibliotekene ligger godt over landsgjennomsnittet og har vært relativt stabilt siden 2006.

Fjernlån (utlån til andre bibliotek) og innlån (lån fra andre bibliotek) har økt betydelig fra 2007 til 2010. Dette har en klar sammenheng med at det i 2008 ble innført en felles transport-ordning for biblioteksektoren i Agder.

	Fjernlån	Innlån
2007	3 720	7 972
2008	4 998	9 184
2009	7 243	13 889
2010	10 441	14 478

* I denne sammenligningen er Flekkefjords tall holdt utenom siden vi ikke har pålitelige tall for 2010. Det er ingen grunn til å anta at de skiller seg vesentlig fra den generelle trenden.

Økningen i fjernlån første året med transportordning var 34 %. Økningen i perioden 2007-10 var 180 %. Innlån økte i samme periode med 81,6 %.

Forskjellen mellom fjernlån og innlån har minket de senere årene, noe som kan tyde på at folkebibliotekene har utviklet samlinger som er bedre tilpasset behovet. Fjernlån fordeler seg også bedre blant bibliotekene, noe som kan ses i sammenheng med innføring av Agder samsøk (et felles katalogsøk for alle bibliotekene i Agder).

4. Struktur og organisering

Kapittel 9 i St.meld. nr. 23 (2008-2009) tar for seg organisering av bibliotektjenester. Et sentralt tiltak er at det skal etableres frivillige samarbeidsavtaler om bibliotekutvikling mellom staten og fylkeskommunene som verktøy for å gjennomføre nasjonal politikk. Vest-Agder fylkeskommune vil inngå samarbeidsavtale med Nasjonalbiblioteket for å utvikle og gjennomføre nasjonale målsettinger og satsinger på bibliotekområdet i Vest-Agder.

VAF mener at det bør etableres en tydeligere ansvarsfordeling mellom forvaltningsnivåene innenfor biblioteksektoren. Det nasjonale nivået bør sørge for infrastruktur for det nasjonale biblioteknettverket, samt ta ansvar for å forhandle frem nasjonale lisenser til digitalt innhold som kan formidles gjennom folkebibliotekene. Det regionale nivået bør ta ansvar for organisering av lånesamarbeid i egen region, kompetanseutvikling, utviklingsarbeid, rådgivning for de lokale bibliotekene, samt koordinering av kontakt og tiltak mellom nasjonalt og lokalt nivå. En slik fordeling gir likeverdige rammebetingelser for kommunene og kan sikre innbyggerne tilgang til best mulig bibliotektjenester uavhengig av bosted.

Ansvarsfordelingen som er skissert ovenfor er basert på en faglig vurdering av hvordan VAF mener sektoren burde vært organisert for å gi best uttelling for hver krone som brukes til bibliotekformål og sikre befolkningen de beste bibliotektjenestene. Med utgangspunkt i en slik modell, vil det lokale nivået kunne fokusere på innhold, formidling og veiledning. VAF vil delta på relevante arenaer og ta til orde for en tydeligere ansvarsfordeling på biblioteksektoren i tråd med denne vurderingen.

De siste årene har biblioteknettverket i Agder stadig samarbeidet tettere, og de to fylkeskommunene har gjennomført flere store prosjekter som har vært med på å løfte sektoren. Begrepet 'Agder-biblioteket' er tatt i bruk om alle offentlige bibliotek i Agder, og det har skjedd en grunnleggende holdningsendring i folkebibliotekene når det gjelder ressursdeling.

St.meld. nr 22 (1999-2000) Kjelder til kunnskap og oppleving legger vekt på at det ikke skal være nødvendig for brukerne å tenke på hva slags bibliotek de henvender seg til for å få dekket sitt bibliotekbehov. Det er et mål at bibliotektilbudet skal oppleves mest mulig sømløst for befolkningen. Uansett hvilket bibliotek en bruker henvender seg til skal vedkommende oppleve et samarbeidende biblioteknettverk, på tvers av administrative grenser, forvaltningsnivåer og bibliotektyper. Nettverksbygging er et sentralt virkemiddel for å oppnå sømløshet, og fylkeskommunen er en sentral node i et slikt nettverk.

Vest-Agder fylkeskommune vil styrke relevante samarbeidsfora mellom bibliotekene i regionen, og videreutvikle samarbeidet på tvers av kommune- og fylkesgrenser i tråd med målsettingen om et regionalt kulturliv i *Regionplan Agder*.

Mål: Agder-biblioteket skal styrkes ytterligere ved hjelp av tett samarbeid mellom nasjonale, regionale og lokale aktører.

4.1. Samarbeid på regionalt nivå

Fra 2006 har det vært stor utvikling regionalt, først og fremst gjennom et tettere samarbeid mellom de to fylkeskommunene i Agder, Universitetsbiblioteket i Agder og folkebibliotekene i alle kommunene. Samarbeidet har resultert i store forbedringer med hensyn til infrastruktur, samt at man har gjennomført et omfattende kompetansehevingsprosjekt og felles merkevarebygging. En viktig bieffekt av satsingen har vært nettverksbygging og en

holdningsendring med hensyn til å se på bibliotekregionen som helhet uten begrensinger av fylkes- og kommunegrenser.

VAF anser regionalt samarbeid som avgjørende for å lykkes med videre utvikling av biblioteksektoren, og vil prioritere samarbeid med Aust-Agder bibliotek og kulturformidling, andre fylkesbibliotek, Universitetsbiblioteket i Agder og kommunesektoren i regionen for å møte fremtidige utfordringer.

Bibliotek i de videregående skolene er tilknyttet nettverket av samarbeidende bibliotek i Agder, og har vært omfattet av en del tiltak, men deltar ikke på linje med de øvrige. Viktige årsaker til dette er minimale personalressurser i disse bibliotekene, samt det faktum at de ikke har tilgang til den samme infrastrukturen som de øvrige bibliotekene.

For at befolkningen skal få mest mulig sømløse bibliotektjenester, er det viktig at bibliotek i den videregående skolen deltar i biblioteknettverket i Agder på lik linje med folkebibliotekene og Universitetsbiblioteket i Agder. For å bidra til dette vil VAF i første omgang lage en bibliotekplan for den videregående skolen i Vest-Agder. Mot utløpet av denne planperioden vil vi så lage en felles bibliotekplan for alle bibliotektyper i fylket.

4.2. Samarbeid på lokalt nivå

Det er et utstrakt, uformelt samarbeid på lokalt nivå, blant annet om litteraturformidling og felles arrangementer, mellom folkebibliotek og lokale aktører. Dessuten finnes det noen mer formaliserte samarbeid som involverer flere folkebibliotek. Dette gjelder først og fremst MÅHA-samarbeidet[3], samarbeidet i Knutepunkt Sørlandet og et teknisk samarbeid om drifting av biblioteksystemet i Mandalsregionen.

Biblioteklovens slår fast at alle kommuner skal ha et folkebibliotek. Det sies videre "Folkebiblioteket kan drives av kommunen alene, eller i helt eller delvis driftsfellesskap med annen kommune, fylkeskommunen eller statlig institusjon, jfr. § 4, 2. ledd, 1. pkt." De fleste kommunene bruker relativt lite ressurser på bibliotekdrift. Dersom ressursbruken ikke økes, kan det i fremtiden bli nødvendig med et samarbeid mellom flere kommuner om bibliotekdrift for å sikre befolkningen oppdaterte bibliotektjenester av god kvalitet. Ressurssituasjonen gjør også at det kan være hensiktsmessig å vurdere filialstrukturen i den enkelte kommune. VAF mener driftsfellesskap kan være en god løsning i enkelte tilfeller, men at det vil være svært krevende å komme fram til en modell som vil fungere godt. Det er motstand i folkebibliotekene mot samarbeid av denne typen. Fylkeskommunen mener det er viktig at interkommunalt samarbeid på bibliotekfeltet er basert på frivillighet, felles interesser og forankring i bibliotekene.

Fylkeskommunen skal medvirke til etablering av nye samarbeidsavtaler og samarbeidsformer mellom bibliotek, men initiativet bør komme fra kommunene/folkebibliotekene. Fylkeskommunen vil ha en rådgivende funksjon ved inngåelse av lokale samarbeidsavtaler.

Vest-Agder fylkeskommune skal inngå samarbeidsavtaler med hver enkelt av kommunene i fylket. Det er i stor grad opp til kommunene å avgjøre hva de ønsker skal være med i en

[3] MÅHA-samarbeidet er et interkommunalt, bibliotekfaglig samarbeid mellom folkebibliotekene i Marnardal, Åseral, Hægebostad og Audnedal. Opprinnelig kom dette samarbeidet i stand på grunnlag av en partnerskapsavtale mellom de fire kommunene og Vest-Agder fylkeskommune. Etter at avtaleperioden utløp, har kommunene fortsatt samarbeidet.

slik avtale. Kommunene må prioritere tiltak de ønsker å samarbeide med fylkeskommunen om, og bør se på om det er samarbeidsformer knyttet til biblioteksektoren de ønsker regulert inn i sine kommuneavtaler.

Prosjektmidler kan være et viktig virkemiddel for stimulering til utviklingsarbeid i kommunene. Hvert år lyses det ut nasjonale midler til større, nyskapende utviklingsprosjekter i biblioteksektoren. VAF skal bidra til at prosjekter fra Vest-Agder kan få nasjonale utviklingsmidler ved å være en samarbeidspartner for lokale bibliotek der det er hensiktsmessig, og ved å stille sin kompetanse til rådighet ved utforming av søknader.

Det er imidlertid ofte vanskelig for mindre prosjekter å nå helt opp i konkurransen om nasjonale utviklingsmidler, og det vil derfor være hensiktsmessig å budsjettere med regionale midler som kan stimulere og motivere til utvikling i folkebibliotekene. Vanligvis forutsetter nasjonale prosjektmidler en lokal og/eller regional delfinansiering.

Det er ønskelig med mer samarbeid mellom kommunene for å heve kvaliteten på bibliotektjenestene, og VAF vil derfor prioritere å sette av midler til utviklingsprosjekter som fremmer tettere samarbeid om tjenesteutvikling mellom to eller flere bibliotek. I tillegg vil VAF legge til rette for at det utløses nasjonale prosjektmidler til bibliotek i fylket.

5. Infrastruktur

Utviklingen av biblioteksektoren i Agder har de siste årene gått i retning av et stadig tettere formelt og uformelt samarbeid mellom bibliotekene, på tvers av fylkes- og kommunegrenser, forvaltningsnivåer og bibliotektyper. VAF ser en videreføring av dette samarbeidet som sentralt for en fortsatt positiv utvikling for folkebibliotekene i Vest-Agder.

Mål: Befolkningen i Vest-Agder skal ha enkel tilgang til de totale medieressursene i regionens folkebibliotek.

5.1. Felles bibliotektransport i Agder

I januar 2008 ble det igangsatt felles bibliotektransport mellom bibliotekene i Agder. De to fylkeskommunene betaler i overkant av 60 % av kostnadene forbundet med ordningen. Alle folkebibliotekene i Agder, samt Universitetsbiblioteket i Agder og biblioteket ved Mandal videregående skole deltar i ordningen. Mot en fast pris kan de sende ubegrenset med medier og annet materiale til andre bibliotek over hele landet. Ettersom transportordningen er en fastprisordning har ikke lenger antall lån mellom bibliotekene et økonomisk aspekt. I tillegg har leveringstiden gått ned. Dette har ført til en betydelig økning i lån mellom bibliotekene, noe som har kommet befolkningen i regionen til gode i form av bedre service og tilgang til en bredere mediesamling enn en enkelt kommune kan tilby.

Det er en klar intensjon fra VAF at denne ordningen videreføres. De to fylkeskommunene er i gang med ny anbudsrunde som skal munne ut i en ny avtale fra 2012. Fylkeskommunene vil dekke 50 % av kostnadene ved en ny transportavtale, under den forutsetning at alle folkebibliotekene i regionen deltar. VAF er også i gang med en prosess for å vurdere om bibliotekene i de videregående skolene bør omfattes av ordningen.

5.2. Agder samsøk

For å legge forholdene best mulig til rette for lånesamarbeid og utnyttelse av den totale mediesamlingen i regionen, samt å få full effekt av transportordningen, tok de to fylkeskommunene initiativ til å etablere et felles katalogsøk for alle bibliotekene. Agder samsøk ble satt i drift i oktober 2008. I samsøket kan befolkningen søke samtidig i alle bibliotekkatalogene i regionen. Treffene blir presentert i en samlet liste med informasjon om hvilke bibliotek som har materialet. Videre kan man bestille dokumenter fra trefflisten, og velge hvilket bibliotek man vil ha det utlevert på. Tilbakelevering kan foretas i et hvilket som helst bibliotek i Agder.

Både Agder samsøk og felles bibliotektransport er viktige forutsetninger for et lånesamarbeid der alle bibliotekene både kan yte og nyte.

Driften av Agder samsøk finansieres av de to fylkeskommunene. VAFs intensjon er at Agder Samsøk skal være i drift inntil det foreligger et nasjonalt samsøk med bestillings- og sluttbrukerfunksjonalitet. Nasjonalbiblioteket jobber med å etablere et nasjonalt biblioteksøk, men det vil antagelig ta flere år før det nasjonale søket får god nok funksjonalitet til at det kan eller bør erstatte de regionale samsøkene.

Agder samsøk er også et nyttig redskap for bibliotekene når det gjelder lokalisering av medier i forbindelse med lån mellom bibliotekene. For at dette arbeidet skal kunne utføres så automatisk og kostnadseffektivt som mulig er det en forutsetning at alle folke-

bibliotekene har et biblioteksystem med fjernlånsfunksjonalitet. Mange av bibliotekene har ikke dette i dag.

5.3. Lånesamarbeid

Biblioteklovens § 9, 1. ledd lyder som følger: ”Fylkesbiblioteket skal ivareta fjernlånsvirksomheten i fylket, organisere bibliotekenes lånesamarbeid, og stå ansvarlig for sin del av den felles plan for anskaffelse og oppbevaring av litteratur.”

Etablering av ny infrastruktur for biblioteksektoren som beskrevet ovenfor har ført til utvikling av nye låneveier. Nesten alle bibliotek i Norge har nå sine kataloger tilgjengelig på nett. Folkebibliotekene låner direkte fra de bibliotekene hvor materialet befinner seg i stedet for å benytte fylkeskommunale fjernlånstjenester. Innenfor Agder vil responstiden ha sammenheng med struktur i transportordningen og være delvis uavhengig av bibliotekenes størrelse og beliggenhet. Som den største leverandøren av faglitteratur i Agder kan imidlertid Universitetsbiblioteket i Agder få økt etterspørsel ved endring av premissene for lånesamarbeidet. VAF vil følge med på utviklingen på dette området.

ABM-utvikling gjorde i november 2009 en vurdering av fylkesbibliotekenes ansvar i henhold til biblioteklovens § 9, 1. ledd på forespørsel fra Vestfold fylkesbibliotek. Konklusjonen var at fylkesbibliotekene kan si opp sine avtaler med vertsbibliotek og fremdeles oppfylle kravene om å ivareta fjernlånsvirksomheten i fylket. ABM-utvikling sier videre: ”Ansvaret for fjernlånsvirksomheten ivaretas gjennom fylkesbibliotekets arbeid med rådgivning, kompetanseutvikling, samordning og utviklingsarbeid. Det kan for eksempel innebære å koordinere transportordninger for fjernlån i fylket, holde kurs i fjernlånsarbeid og arrangere jevnlige fjernlånsmøter.” VAF oppfyller dette gjennom arbeid med, og delfinansiering av, felles bibliotektransport og samsøk, samt sitt ordinære kurs- og møteprogram. I tillegg vil vi etablere et samarbeidsforum som kan bistå fylkeskommunen i forbindelse med samordning og videreutvikling av lånesamarbeidet.

I dag har Vest-Agder fylkeskommune en avtale med Kristiansand folkebibliotek som drifter fjernlånsvirksomheten på vegne av fylkeskommunen. Ny infrastruktur og utvikling av nye låneveier har ført til at gjeldende fjernlånsorganisering ikke lenger er hensiktsmessig. Sammen med ABM-utviklings vurdering av fylkeskommunenes ansvar for fjernlån, har dette ført til at vi har sagt opp dagens fjernlånsavtale med Kristiansand folkebibliotek. Avtalen er gjeldende ut 2011.

Deler av frigjorte midler fra dagens fjernlånsavtale skal brukes til å stimulere lånesamarbeidet i fylket i årene som kommer. VAF skal fortsatt ha en samarbeidsavtale med Kristiansand folkebibliotek.

Vår målsetting for lånesamarbeidet i regionen er at de totale medieressursene skal utnyttes bedre til beste for hele befolkningen, uavhengig av bosted eller tilknytning til utdanningsinstitusjon. Implisitt ligger en målsetting om at lån mellom bibliotekene skal øke. Imidlertid er målet at fjernlån fra mindre bibliotek skal øke mer enn fjernlån fra Kristiansand folkebibliotek, slik at alle bibliotekene skal kunne yte til lånesamarbeidet i et omfang som står i forhold til kommunens størrelse.

Utvikling av lån mellom bibliotek i Vest-Agder	2007	2008	2009	2010
Fjernlån Kristiansand	3 475	4 067	4 026	5 997
Prosentvis endring		+17%	-1%	+49%
Fjernlån øvrige kommuner (uten Flekkefjord)	245	931	3 217	4 444
Prosentvis endring		+280%	+245%	+38%
Innlån Kristiansand	1 160	1 365	2 038	2 672
Prosentvis endring		+190%	+49,3%	+31%
Innlån øvrige kommuner (uten Flekkefjord)	6 812	7 819	11 851	11 806
Prosentvis endring		+15%	+52%	-0,4%

Dersom vi ser på hele perioden fra 2007 til 2010 under ett, har fjernlån fra Kristiansand folkebibliotek økt med 73 % mens fjernlån fra de øvrige kommunene har økt med 1714 %. Innlån til Kristiansand folkebibliotek har økt med 130 % mens innlån til de øvrige folkebibliotekene har økt med 73 %. Dette tyder på at den etablerte infrastrukturen har betydd mye for at lånesamarbeidet på biblioteksektoren har begynt å utvikle seg i en retning VAF finner hensiktsmessig. Vi skal også i fremtiden legge forholdene til rette for at denne utviklingen fortsetter.

Det er en forutsetning for et fungerende lånesamarbeid at alle bibliotekene har et fornuftig selvforsyningsnivå. Fjernlån skal være et supplement til bibliotekets samlinger, ikke en erstatning for manglende ressurser lokalt.

VAF mener det er viktig at bibliotekene benytter seg av det regionale lånesamarbeidet for å sikre rask leveringstid og kortreiste dokumenter. I tilfeller hvor det etterspurte materialet ikke finnes i Agder-bibliotekene, er det Depotbiblioteket ved Nasjonalbiblioteket i Mo i Rana som bør benyttes. Depotbiblioteket har et nasjonalt fjernlånsansvar, og responderer raskt. Kortreiste dokumenter bør velges før fortreiste, under forutsetning at forskjellen i leveringstid ikke er vesentlig. Bibliotekene står fritt til å velge hvor de bestiller sine fjernlån, men ved først og fremst å bruke regionalt lånesamarbeid og dernest Depotbiblioteket, vil belastningen på miljø og samlinger fordeles best mulig.

5.4. Samlingsutvikling

Samlingsutvikling må ses i sammenheng med biblioteklokaler og bibliotekenes endrede funksjon. Folkebibliotekene er i ferd med å gå over fra å være lånebibliotek til å bli være-bibliotek. En slik endring i bruksmønster ser vi særlig i storbybibliotek og bibliotek som har fått nye lokaler med mer sentral plassering. Folkebibliotekene har blitt en viktig sosial og kulturell møteplass i mange kommuner. Med en slik endring i bruksmønster har bibliotekene behov for større arealer hvor mennesker kan oppholde seg, og med moderne infrastruktur kan de klare seg med mindre arealer til medier.

VAF mener at denne utviklingen gjør det aktuelt å se nærmere på et samarbeid om samlingsutvikling innad i regionen. Målet er at befolkningen skal få et best mulig tilbud, uavhengig av bosted og tilknytning til utdanningsinstitusjon.

En helhetlig samlingsutvikling vil kreve koordinering på regionalt nivå, og samarbeid og enighet fra alle folkebibliotekene. På områder hvor små bibliotek ikke kan ha et tilfredsstillende tilbud i egen samling, kan det være naturlig å se nærmere på et samarbeid.

VAF vil utrede behovet for felles samlingsutviklingsplaner. Videre skal vi utvikle slike planer i samarbeid med bibliotekene dersom dette er hensiktsmessig.

6. Kompetanse

St.meld. nr. 23 (2008-2009) sier: ”Det er behov for å opparbeide ny kompetanse i folkebiblioteka innanfor ei rekkje område, ikkje minst leiarutvikling og digital kompetanse. Desse utfordringane vil i framtida krevje tettare samarbeid om bibliotektenestene på tvers av kommunegrensene (s. 21).” Videre sies det: ”Kultur- og kyrkjedepartementet og Kunnskapsdepartementet vil elles i fellesskap vurdere kva for tiltak som er nødvendige for å styrkje og utvikle den samla kompetansen i biblioteksektoren. Det ligg no føre eit utkast til rammeprogram for eit kompetanseutviklingsprogram som kan danne eit godt grunnlag for vidare politikkutforming (s. 22).”

I ABM-skrift nr 56 *Kompetanseutvikling i bibliotek : rammer og prioriteringer* sies det bl.a.: ”Et personale med bred og oppdatert kompetanse er kanskje den viktigste faktoren for at bibliotekene skal utføre sine samfunnsoppgaver og gi et godt bibliotektilbud. Bibliotekene må ha kompetanse som gjør at de på en kvalifisert måte kan betjene alle typer brukerbehov, fra førskolebarnets til forskerens (s. 6).” Innenfor denne rammen bør hvert enkelt bibliotek ha kompetanse tilpasset sine brukergrupper. Folkebibliotekene har stor spredning i brukergrupper i tillegg til små personalressurser, noe som skaper store utfordringer knyttet til kompetanseutvikling innenfor denne sektoren. Et kompetanseløft vil kreve både fordypning og fornying med utgangspunkt i eksisterende kompetanse.

Regionplan Agder viser til at kulturuttrykk både handler om kunnskap, kompetanse og talent. For folkebibliotekenes vedkommende er det viktig å få mulighet til å øke kvaliteten på sin virksomhet. Kompetanseheving er et sentralt element i en kvalitetsheving av folkebibliotekvirksomheten, og rammevilkårene for dette bør bedres.

Kompetanseutvikling i bibliotek beskriver rammene for kompetanseutviklingen og peker på prioriteringer og aktuelle satsinger. ”Dokumentet er ment å danne grunnlag for et nasjonalt program basert på særskilte statlige ressurser til kompetanseutvikling i bibliotekene. En statlig satsing vil måtte følges opp med regionale og lokale innsatsmidler. Sist, men ikke minst, vil det enkelte biblioteks og den enkelte ansattes egeninnsats være avgjørende for enhver kompetanseutvikling (s. 7).”

Det er primært bibliotekeiernes ansvar å sørge for opplæring og kontinuerlig kompetanseutvikling for bibliotekets ansatte. En viktig del av fylkeskommunenes oppgave mot folkebiblioteksektoren er å legge forholdene til rette for kompetanseheving, bl.a. ved å spille en aktiv rolle som koordinator og pådriver, og ved å initiere kurs, prosjekter og samarbeid.

Det er en forutsetning for målrettet kompetanseutvikling at bibliotekeierne har en plan for dette forankret i bibliotekets hovedutfordringer og utviklingsbehov, tilpasset virksomhetens størrelse. Kommunene har ansvar for at biblioteket forankres i kommunens målstruktur, og arbeid med bibliotekplaner bør inngå som en del av det ordinære planarbeidet i kommunene. Bibliotekeier må prioritere kompetanseutvikling for sine bibliotek og stille nødvendige ressurser til rådighet for dette. Virkemidler kan for eksempel være vikarordninger, frikjøp, hospitering eller motivasjonsordninger.

Kompetanseutvikling i bibliotek (s. 9) påpeker at det er viktig å skille mellom den kompetansen som bør ligge i førstelinjetjenesten i alle bibliotek (veiledning og formidling) og den kompetansen som skal samles på et høyere nivå (ledelse, utvikling og planlegging). Videre hevdes det at et godt folkebibliotek trenger kompetanse innenfor:

- planlegging, administrasjon og ledelse, kontakt med forvaltningen, økonomi, rapportering og avtaleverk
- utviklingsarbeid, prosjektledelse og intern kompetanseutvikling
- samlingsutvikling
- pedagogikk, læringsarenafunksjoner og samarbeid med utdanningssektoren
- kultur- og litteraturformidling rettet mot alle aldersgrupper
- digitale tjenester og IKT
- alliansebygging og profilering av bibliotektjenester

Mål: Befolkningen i Vest-Agder skal møte et bibliotekpersonale med bred og oppdatert kompetanse.

6.1. Utfordringer

I forbindelse med oppstart av planarbeidet på ettervinteren 2010 foretok vi en bred kartlegging av forskjellige forhold ved folkebibliotekene i Vest-Agder. Med utgangspunkt i svar fra alle biblioteksjefene registrerte vi at behov og ønsker om kompetansetiltak varierte veldig, og gjorde seg gjeldende på de fleste områder.

Cirka halvparten (8 av 15) av kommunene i fylket har små bibliotek med mindre enn to årsverk. Så små personalresurser er en stor utfordring når det gjelder å frigjøre tid til å delta i nødvendig kompetanseutvikling samt å drive utviklingsarbeid knyttet til egne tjenester. Mangelen på kollegastøtte for dem som jobber i disse bibliotekene er også noe som gir særskilte utfordringer. Mye av kompetansehevingen i større bibliotek skjer ved kollegaveiledning. I tillegg kommer mangelen på diskusjonspartnere i det daglige arbeidet, noe som kan føre til større usikkerhet omkring egen kompetanse.

Omtrent halvparten av kommunene (8 av 15) har fagutdannet biblioteksjef slik biblioteklloven krever. De fleste (seks av åtte) avsluttet utdannelsen langt tilbake i tid. Dette kan ha betydning for hvordan den enkelte velger å møte nye krav og utfordringer, og i hvilken grad de tar i bruk nye verktøy og metoder. Noen kommuner har biblioteksjefer som har gjennomgått godkjent kurs og er tilsatt på fast dispensasjon. De resterende kommunene har imidlertid ikke gyldig dispensasjon, og biblioteksjefene i disse kommunene innehar ikke de lovpålagte, formelle kvalifikasjonene.

Det har vist seg å være utfordrende å rekruttere bibliotekfaglig personale i Vest-Agder. VAF vil jobbe langsiktig for å øke rekrutteringen til stillinger i bibliotek, særlig blant ungdom som allerede bor i regionen. Både utvikling av etter- og videreutdanningstilbud i regionen, for eksempel i samarbeid med Universitetet i Agder, og langsiktig arbeid for å bedre rekrutteringen er viktig for biblioteksektoren i et regionalt utviklingsperspektiv.

Høsten 2010 gjennomførte vi en kompetansekartlegging på individnivå blant de ansatte i folkebibliotekene i fylket. Kartleggingen er basert på respondentenes vurdering av egen kompetanse, noe som ikke nødvendigvis gir et korrekt bilde av faktisk kompetanse.

Alderssammensetningen pekte seg raskt ut som den tydeligste utfordringen fremover. Litt mer enn halvparten av dem som gjennomførte kartleggingen er over 50 år. Det er en generell samfunnstrend at arbeidstakere, særlig de yngre, bytter jobber oftere enn før. Dette gir bibliotekene store utfordringer med hensyn til kompetanseoverføring, og kan føre til at vi får en vektforskyvning fra erfaringskompetanse til utdanningskompetanse på relativt kort sikt. Nesten halvparten av respondentene har annen høyere utdanning, enten i stedet for

eller i tillegg til bibliotekarutdanning. Andelen er høyest blant de yngste, og synker omvendt proporsjonalt med alder. Hele 90 % av respondentene under 40 år har annen høyere utdanning. Det er positivt at man gradvis vil få en arbeidsstokk med mer formell kompetanse. Alder ser ut til å være en variabel som har betydning for kompetansenivået på flere områder, og er spesielt tydelig for digital kompetanse.

Når vi ser kompetanseområdene opp mot stillingstype viser det seg forskjeller mellom gruppene på flere områder. Kompetansekravene til de forskjellige funksjonene er ulike og utfordringen her ligger først og fremst i å tilby relevant kompetanseheving til det merkantile personalet.

Lederne ble spurt særskilt om ledelse/ledelsesutvikling. Den største utfordringen her ligger kanskje i at mange av lederne synes å ha liten bevissthet om egen rolle. Det er høye andeler som ikke vurderer sentrale lederoppgaver som aktuelle for egen del. På mange områder peker ledere uten personalansvar seg ut som de med størst behov for kompetanseutvikling. Dette henger antagelig sammen med at de i stor grad er biblioteksjefer i små kommuner, uten kollegastøtte.

Kartleggingen viser er sterkt ønske om kompetansehevende tiltak på områder hvor respondentene allerede vurderer egen kompetanse som god. Det er også generell tendens at kompetansehevende tiltak er lite ønsket på områder hvor få respondenter mener å ha god kompetanse. Antagelig er det her vi vil møte de største utfordringene når det gjelder å bidra til riktig og tilstrekkelig kompetanse i biblioteknettverket, ettersom vi også må tenke på motivering og holdningskapende arbeid.

Det største misforholdet mellom eksisterende kompetanse og ønske om kompetanseheving ser man innenfor det digitale kompetanseområdet og på enkelte underområder under bibliotekfaglig kompetanse. Andelen som vurderer egen kompetanse som dårlig går ikke opp med den andelen som ønsker kompetanseheving, men viser at ønsket om tiltak er vesentlig lavere enn det vi ser som behovet.

I dagens kunnskapssamfunn skjer endringene raskt og kravene til omstilling og kompetanseutvikling er store. Det er viktig å kjenne til både befolkningsmønstre og den geografiske fordelingen av kompetanse når det skal utvikles kompetansetiltak. Bibliotekpersonale i små bibliotek må være generalister, mens personalet i større enheter trenger mer spesialisert kompetanse. Dette krever ulike former for kompetanseutvikling.

Ulik kompetanse og bakgrunn kan være en styrke for fellesskapet hvis vi klarer å utnytte ulikhetene til beste for hele biblioteknettverket i regionen. En slik kompetansedeling forutsetter at det lages en arena for dette.

Fylkeskommunen vil prioritere å bruke plandokumentet som et aktivt virkemiddel for å styrke den lokale bibliotekkompetansen i Vest-Agder. Kartleggingen viser et stort og variert behov, avhengig av egen bakgrunn og utdannelse, befolkningsmengde og egne satsningsområder. Med utgangspunkt i resultatene fra kompetansekartleggingen og målet om at befolkningen skal ha et likeverdig bibliotektilbud peker kompetanseheving seg ut som fylkeskommunens viktigste satsing på sektoren.

6.2. Prioritering av kompetanseområder

Stortingsmeldingen om bibliotek nevner spesielt lederutvikling og digital kompetanse som områder hvor bibliotekene har behov for økt kompetanse. ABM-skrift nr 56 går mer detaljert til verks, og henviser til at det er "[…] avdekket en del områder der bibliotekene har særlige behov for å fornye og styrke sin kompetanse. Det gjelder spesielt områdene ledelsesutvikling, markedsføring av bibliotektilbudet, formidling, digital kompetanse, biblioteket som læringsarena og kulturelt mangfold." Videre sies det at de også har fått rapportert "et udekket behov på kjerneområdene kunnskapsorganisering og litteratur- og mediekunnskap (s. 24)."

Det må satses både på bredde og dybde i kompetansearbeidet. Hvis man skal oppnå god, generell kompetanse i alle folkebibliotek, er spisskompetanse i nettverket en forutsetning.

De nasjonale føringene danner rammeverk for VAFs prioriteringer. Referansegruppen har anbefalt en prioritering på bakgrunn av rammeverket og kjennskap til kompetansesituasjonen i Agder-bibliotekene generelt, og egne bibliotek spesielt. De anbefalte prioriteringene er sett opp mot kompetansekartleggingen vi gjennomførte høsten 2010.

Kompetanseområder i prioritert rekkefølge:

1. Digital kompetanse
2. Ledelseskompetanse
3. Formidlingskompetanse
4. Enkeltsatsinger på de andre kompetanseområdene.

6.3. Fylkeskommunens rolle

VAF har ansvar for å koordinere utviklingen på bibliotekfeltet i eget fylke. I tillegg er fylkeskommunen et naturlig bindeledd mellom staten og kommunene. En statlig satsing på kompetanseutvikling i folkebiblioteksektoren forutsetter innsats og økonomiske virkemidler også fra det regionale nivået.

Fylkeskommunen skal arrangere kurs og seminarer, drive faglig veiledning og gi råd til folkebibliotekene. Andre oppgaver er å stimulere til samarbeid om kompetanseutvikling, drifte faglige nettverk og stimulere, sette i gang og/eller ta del i tiltak og utviklingsprosjekter som skal gi økt kompetanse på ulike bibliotekrelevante områder.

Vest-Agder fylkeskommune har ansvar for at det finnes tilstrekkelig kompetanse i biblioteknettverket, mens den enkelte kommune har ansvar for at det finnes nok og riktig kompetanse i eget folkebibliotek. VAF skal fortsatt stimulere til og videreutvikle samarbeid på tvers av forvaltningsnivåer, bibliotektyper, fylkes- og kommunegrenser.

6.4. Konkrete kompetanseområder

6.4.1. Digital kompetanse

Delmål 1:	Alle ansatte med publikumsvakter i folkebibliotekene skal ha god digital basiskompetanse og kunne veilede bibliotekbrukere på et e-borgernivå.
Delmål 2:	Alle folkebibliotek i Vest-Agder skal ha ansatte med god kompetanse innenfor informasjonssøk, kildebruk og kildekritikk.
Delmål 3:	Biblioteknettverket skal besitte spesialistkompetanse innenfor digitale områder som er av betydning for folkebibliotekenes virksomhet.

Delmål 4: Alle folkebibliotek i Vest-Agder skal kunne formidle informasjon i digital form.

6.4.1.1. Vurdering av funn fra kompetansekartleggingen

Antallet respondenter som vurderer egen kompetanse som dårlig øker med stigende alder, mens antallet respondenter som vurderer egen kompetanse som god synker betraktelig med økende alder. Skillet går rundt 40 år.

Det er så klare forskjeller i egenvurdering av digital kompetanse mellom aldersgruppene at det vil være relevant å ta med i planleggingen av kompetansetiltak. I enkelte sammenhenger vil det være aktuelt å skreddersy kurs for en spisset målgruppe basert på alder. Dette innebærer ikke at kurs skal forbeholdes spesielle aldersgrupper.

De aller fleste vurderer sin egen grunnleggende digitale kompetanse som god. Det er grunn til å anta at dette har sammenheng med *e-bibAgder*, et stort kompetansehevingsprosjekt gjennomført i samarbeid med Aust-Agder bibliotek og kulturformidling (AAbk) i 2008.

Det er kun 15 % av respondentene som ikke ønsker å delta i noen form for kompetanseheving på det digitale området. Andelene er størst blant dem under 30 og over 60, noe som kan tolkes dit hen at de under 30 har gjennomgående høy kompetanse på området, mens de over 60 synes dette er et krevende område de kan velge bort. Noen av respondentene over 60 år er ganske nær pensjonsalder, og vurderer antagelig behovet for å opparbeide seg kompetanse på helt nye områder som lite.

Aldersgruppen 41-50 år peker seg ut med størst ønske om kompetanseheving i bruk av sosiale medier og nettsamfunn. Respondenter i kategoriene under 40 år har vesentlig høyere kompetanse på dette feltet enn dem som er over 40 år, noe som forklarer at det er liten interesse for kompetanseheving i disse kategoriene. I tillegg avtar interessen for kompetanseheving på området med økende alder, noe som kan tyde på at jo eldre man blir desto mindre vurderer man nytteverdien av sosiale medier og nettsamfunn.

Stillingstype/funksjon ser også ut til å ha betydning. Andelen som vurderer egen digital kompetanse som dårlig er gjennomgående høyere blant merkantilt personale og ledere enn blant bibliotekarer. Her er det aktuelt å samarbeide med biblioteksjefene ved planlegging av tiltak for å få et riktig bilde av hva som er relevant kompetanseheving for det merkantile personalet opp mot funksjon.

Ledere uten personalansvar er den gruppen som uttrykker størst behov for digital kompetanseheving. Når det gjelder utvikling av digitale samlinger er det derimot ledere med personalansvar som uttrykker sterkest ønske om kompetanseheving. Dette kan ha sammenheng med at ledere uten personalansvar har små personalressurser å spille på og mener det blir for krevende å utvikle digitale samlinger. Ledere med personalansvar ser det antagelig som sitt ansvar at biblioteket utvikler sine digitale samlinger på en hensiktsmessig måte.

Nesten ingen mener å ha god kompetanse når det gjelder å utvikle digitale samlinger, og en stor andel anser området som ikke aktuelt for eget arbeid. Formidling

av dataspill peker seg også ut som et område hvor vi besitter svært lite kompetanse i folkebibliotekene i fylket. Dette er områder hvor bibliotekene i Agder ennå ikke har rukket å opparbeide seg nødvendig kompetanse, og tiltak må prioriteres tidlig i planperioden.

6.4.2. Bibliotekfaglig kompetanse

Delmål 1: Øke andelen godkjente biblioteksjefer i Vest-Agder.
Delmål 2: Sikre tilgang til etter- og videreutdanning i regionen.
Delmål 3: Legge forholdene til rette for bredere rekruttering til bibliotekstillinger i regionen.

6.4.2.1. Vurdering av funn fra kompetansekartleggingen

Kompetansekartleggingen viser at det gjennomgående er et sterkt ønske om kompetansehevende tiltak på områder hvor respondentene allerede vurderer egen kompetanse som god. Dette kan ha sammenheng med at de aktuelle kompetanseområdene er sammenfallende med respondentenes interesseområder. Det kan også si noe om at dette er områder hvor det er behov for kontinuerlig påfyll for at man skal kunne holde seg oppdatert og vedlikeholde god kompetanse.

Kompetanse innenfor ’kildekritikk’ og ’opphavsrett’ ser ut til å ha en korrelasjon til alder. Det er markert flere respondenter over enn under 40 år som rapporterer om dårlig kompetanse innenfor ’kildekritikk’, og færre over 40 som rapporterer om god kompetanse på ’opphavsrett’. Digital informasjon har gitt økt behov for kildekritikk og kunnskap om opphavsrett. Kartleggingsresultatene kan ha sammenheng med at den digitale kompetansen er lavere hos dem over 40 år og at utdannelsen ligger langt tilbake i tid.

Det er ingen under 30 år som ønsker å delta i kompetanseheving på områder som ’universell utforming’, ’prosjektarbeid/-ledelse’, ’referansearbeid, sitering, kildebruk’, ’kildekritikk’ og ’opphavsrett’. Noen av disse har en relativt fersk utdannelse, og vurderer muligens behovet for kompetanseheving på de feltene som ble vektlagt i utdanningen som lite. Universell utforming og prosjektarbeid/-ledelse er imidlertid ikke vektlagt i utdanningen, og det er hensiktsmessig å få de unge til å delta i kompetanseutvikling på områder der de ikke allerede besitter god kompetanse.

På det bibliotekfaglige området vises som forventet et skille mellom dem som er ansatt i bibliotekarstillinger og merkantilt personale Det store flertallet av bibliotekarene vurderer egen kompetanse med hensyn til samlingsutvikling som god, mens kun et lite mindretall av de merkantile gjør det samme. Halvparten av bibliotekarene mener å ha god kompetanse på opphavsrett, mens ganske få blant det merkantile personalet vurderer egen kompetanse som god på dette området. Blant lederne er det en større prosentandel som rapporterer å ha dårlig kompetanse på kildekritikk enn det er i de andre stillingskategoriene. Dette kan delvis ha årsak i utdatert fagutdanning, men også lite bruk av denne kompetansen i det daglige arbeidet. Dette vil særlig være tilfelle i større bibliotek der lederen i liten grad har publikumsvakter.

De forskjellige funksjonene i bibliotekene vil ha behov for ulik kompetanse, og det er derfor ikke problematisk at merkantilt personale gjennomgående har mindre bibliotekfaglig kompetanse enn sine fagutdannede kollegaer.

Kartleggingen viser ingen påfallende forskjeller i egenvurdering fra bibliotekarer og merkantilt personale på kompetanseområder som 'informasjonssøk og gjenfinning', 'kunnskapsorganisering', 'referansearbeid, sitering og kildebruk' eller 'kildekritikk'. Dette kan ha sammenheng med at 30 % av personalet i bibliotekarstillinger ikke har bibliotekarutdanning eller at utdanningen ligger langt tilbake i tid, og at de derfor ikke er trygge på kjernekompetansen når den skal anvendes på nye områder. Aldersforskjellene i kompetanse innenfor 'kildekritikk' og 'opphavsrett' kan ha samme årsaksforklaring.

'Litteraturkunnskap' og 'service og kundebehandling' peker seg ut som de områdene der folkebibliotekene besitter den høyeste kompetansen. Likevel er det en stor andel som ønsker å delta på kompetansehevende tiltak for å øke sin litteraturkunnskap. Om lag 20 % av alle respondentene ønsker også kursing i service og kundebehandling, og her peker den merkantile gruppen seg klart ut som den med størst ønske om dette. At mange ansatte ønsker å øke sin litteraturkunnskap ytterligere til tross for at de allerede vurderer egen kompetanse som god er svært positivt med tanke på at dette er et område man stadig må ha påfyll for å kunne være relevant for bibliotekbrukerne.

Det er et klart skille mellom ledere og øvrige ansatte når det gjelder interesse for kompetanseutvikling innenfor 'prosjektarbeid/-ledelse'. Liten interesse for kompetanseheving innenfor dette feltet kan tyde på at respondentene hovedsakelig ser dette som et lederansvar. Vår vurdering er at man bør jobbe for å øke interessen for dette feltet også blant øvrige ansatte for å få etablert et aktivt miljø for lokalt utviklingsarbeid.

Kartleggingen viste at 70 % av respondentene i bibliotekarstillinger, 90 % av ledere med personalansvar og 35 % av lederne uten personalansvar har hel eller delvis bibliotekarutdanning. Det er ønskelig at alle som går i bibliotekarstillinger, i tillegg til alle biblioteksjefer, har fagutdanning. Hovedproblemet er imidlertid at fagkompetansen ikke er fordelt på alle, men at det finnes kommuner helt uten formell bibliotekfaglig kompetanse.

Det er kommunene som har ansvar for at biblioteklovens krav om fagutdannet biblioteksjef oppfylles. Vest-Agder fylkeskommune vil bidra aktivt til at etter- og videreutdanning kan gjennomføres regionalt, og at kompetansekravet skal kunne oppfylles med basis i regional kompetanseutvikling. VAF vil også henstille kommunene om å følge biblioteklovens ved ansettelse av biblioteksjefer.

6.4.3. Formidlingskompetanse

Delmål 1: Folkebibliotekene i Vest-Agder skal ha kunnskap om og formidle alle medietyper.

Delmål 2: Styrke formidling som metode i folkebibliotekene.

6.4.3.1. Vurdering av funn fra kompetansekartleggingen

Antallet som vurderer egen kompetanse som dårlig på områder som presentasjonsteknikk og skriftlig formidling øker med stigende alder, og antallet som vurderer egen kompetanse som god med hensyn til formidlingsmetoder synker med stigende alder. Skillet går ved ca 40 år.

Når det gjelder formidling er det klare forskjeller mellom merkantilt personale, bibliotekarer og ledere. Merkantilt personale gir seg selv gjennomgående lavere score på egenvurdering enn de andre gruppene. Det er gjennomgående et større ønske blant ledere enn blant merkantilt personale og bibliotekarer (lavest score) om kompetansetiltak innenfor formidlingsområdet.

Formidling har vært og er fortsatt en av de aller viktigste oppgavene til folkebibliotekene. Imidlertid kan vi se at det har vært en endring i folkebibliotekenes rolle fra en relativt passiv tilnærming, hvor biblioteket ga tilgang til litteratur og informasjon, til større grad av aktiv formidling. Det har blitt frigjort tid til formidling etter hvert som de manuelle rutinene i stor grad har blitt erstattet med mindre tidkrevende systemer. Nye medier har kommet til, og biblioteket har styrket sin rolle som kulturell møteplass. Dette har mer enn brukt opp tidsgevinsten, men er også med på å styrke folkebibliotekenes posisjon på kjerneområdet formidling.

Mer enn halvparten av respondentene rapporterer om god kompetanse på sentrale formidlingsområder. Mange ønsker likevel kompetanseutvikling. Folkebibliotekenes arbeid med aktiv formidling skal styrkes, og formidling er derfor et av VAFs prioriterte områder for kompetanseutvikling fremover.

6.4.4. Ledelseskompetanse

Delmål 1: Styrke biblioteksjefenes kompetanse og rolleforståelse.
Delmål 2: Styrke markedsføringskompetansen i folkebibliotekene i Vest-Agder.

Bibliotekutviklingsperspektivet er utgangspunkt for VAFs prioritering av ledelseskompetanse. For øvrig bør biblioteksjefene være en naturlig del av kommunenes lederutvikling.

6.4.4.1. Vurdering av funn fra kompetansekartleggingen

1/3 av lederne mener at ’synliggjøring og posisjonering av biblioteket overfor ledelsen i kommunen’ ikke er aktuelt for dem. 1/4 mener at ’evne til å sette biblioteket på agendaen i media’ ikke er deres oppgave, og en stor andel ledere uten personalansvar mener også at ’økonomistyring og prioritering’ ikke er aktuelt for dem. Etter vår vurdering er dette alvorlig. Dette kan være symptomatisk for folkebibliotekenes manglende synlighet i kommunenes budsjetter og øvrige prioriteringer. Det er viktig å øke bevisstheten blant biblioteksjefene om deres rolle og at vi ikke kan få en hensiktsmessig bibliotekutvikling hvis de ikke argumenterer og stiller krav.

Om lag 70 % av respondentene vurderer egen kompetanse som god når det gjelder kunnskap om brukergruppenes behov og motivasjon, og over halvparten ønsker kompetanseheving på feltet. Lederne peker seg ut med best egenvurdert kompetanse og størst ønske om kompetanseheving. Alle ledere med personalansvar, men kun 1/3 av dem uten, ønsker kompetanseutvikling på området. Det er naturlig å anta at forskjellen mellom gruppene baserer seg på forskjellig fokus.

Ledere med personalansvar viser klart størst interesse for kompetanseheving innenfor ledelsesområdet. De rapporterer et vesentlig større ønske om å delta i tiltak enn sine lederkollegaer uten personalansvar på nesten alle områder. Dette kan ha sammenheng med at noen av de definerte underområdene under ledelse er mest aktuelt for dem som har personalansvar, men det kan også ses som et uttrykk for liten bevissthet rundt egen rolle blant mange av biblioteksjefene.

Jevnt over er det en høy andel ledere som ønsker kompetanseutvikling innenfor ledelse og ledelsesutvikling.

6.4.5. Biblioteket som samfunns- og læringsarena

Delmål 1: Øke fokuset på formidling av relevante bibliotektjenester til innbyggere med annen kulturell bakgrunn enn den norske.

Delmål 2: Øke bevisstheten om bibliotekenes veilederansvar knyttet til kildebruk og kildekritikk.

6.4.5.1. Vurdering av funn fra kompetansekartleggingen

Kartleggingen viser at 65 % av respondentene mener å ha stor grad av bevissthet om bibliotekets rolle for inkludering og integrering, likevel ønsker 60 % kompetansetiltak. Vi ser en samvariasjon her; bibliotekarene vurderer egen kompetanse noe høyere og har litt mindre ønske om kompetanseheving enn sine merkantile kollegaer.

80 % av ledere med og uten personalansvar ønsker å delta i kompetanseheving med hensyn til 'tilrettelegging av tjenester for minoritetsspråklige', og over halvparten av ledere med personalansvar ønsker å lære mer om 'utvikling av tjenester for minoritetsspråklige'. Det sterke behovet for kompetanseheving blant lederne når det gjelder kulturelt mangfold viser etter vår mening at bibliotekene er svært bevisste på sin viktige rolle for inkludering og integrering av nye grupper, og ønsker å kunne tilby også disse gruppene adekvate, moderne og oppdaterte tjenester.

Ledere, og spesielt ledere uten personalansvar, er den gruppen som uttrykker størst behov for kompetanseutvikling med hensyn til biblioteket som læringsarena. Vi mener det er behov for en bevisstgjøring for å styrke bibliotekene i deres funksjon på dette området. Vi ser det som viktig å fokusere på bibliotekenes rolle som veiledere i det moderne informasjonssamfunnet, med spesiell vekt på informasjonssøk, kildebruk og kildekritikk.

Arbeid med barn, ungdom og lesestimulering er et område mange folkebibliotek ønsker å prioritere høyere, og vi ser at det er behov for kompetanseutvikling på feltet.

7. Formidling

I bibliotekmeldingen er det lagt vekt på at folkebibliotekene skal utvikles som arena for lesing og litteraturformidling. ”Spesielt folkebiblioteka er heilt sentrale formidlarar av språklege og litterære uttrykksformer i dagens samfunn. Eitt av kjenneteikna ved folkebibliotek er at dei spelar ei spesiell rolle når det gjeld å formidle skjønnlitteratur. Dei har difor ei nøkkelrolle i arbeidet for å styrkje og formidle norsk skriftkultur og litteratur, og er viktige samarbeidspartnarar i arbeidet for å styrkje leseopplæringa (s. 13).”

Barn og ungdom er en betydningsfull brukergruppe, og folkebibliotekene legger stor vekt på tilbudet til denne gruppen. Formidling krever god kunnskap om innholdet i det man skal formidle, men også om formidling som metode. Mange bibliotek tilbyr arrangementer for barn i form av eventyrstunder, teater, høytlesing, klassebesøk, konserter og forfatterbesøk. Dette gjør biblioteket til en sentral kulturarena for barn.

Folkebiblioteket representerer et lavterskeltilbud på kulturarenaen. En av hovedoppgavene til folkebibliotekene er å være en attraktiv arena for litteratur- og kulturformidling i tillegg til å gi tilgang til et mangfold av skjønnlitteratur, faglitteratur og andre kulturuttrykk uavhengig av form.

Mål: Folkebibliotekene i Vest-Agder skal være en sentral formidlingsarena for litteratur og kultur.

7.1. Litteraturformidling

Delmål 1: Folkebibliotekene i Vest-Agder skal være en viktig arena for aktiv litteraturformidling.

Delmål 2: Det skal skapes rom for positive litteraturopplevelser for befolkningen, i bibliotekene og på andre arenaer.

Folkebibliotekenes viktigste oppgaver er formidling av innhold og veiledning i bruken av informasjonsressurser. Kartleggingen i forkant av planarbeidet viste at mange folkebibliotek ønsker å prioritere formidlingsarbeidet.

VAF arrangerer årlig kurs og møter for bibliotekansatte med formidling som tema. Hovedvekten av arrangementene har dreid seg om oppdatering av mediekunnskap, som regel i form av nytt innhold. Sammen med Aust-Agder bibliotek og kulturformidling (AAbk) koordinerer vi også to årlige forfatterturneer som tilbys folkebibliotekene. På denne måten bidrar VAF til at befolkningen i Agder kan få levende litteraturopplevelser gjennom sitt lokale bibliotek.

Sørlandets litteraturpris er innstiftet og finansiert av bokhandlere og bibliotek fra Aust- og Vest-Agder, samt fylkeskommunene i Aust- og Vest-Agder. Målsettingen for Sørlandets litteraturpris er å stimulere til økt leselyst, øke oppmerksomheten om litteratur, og å hjelpe fram nye og gryende forfatterskap fra Sørlandet. VAF vil også i fremtiden følge opp arbeidet med litteraturprisen som en del av sin satsing på litteraturformidling.

Det er et samfunnspolitisk mål å øke leseferdighetene i befolkningen. Mye leseforskning peker i retning av at lystlesning er en sentral nøkkel til gode leseferdigheter. Dette er en utfordring for alle som driver litteraturformidling. Høsten 2010 gjennomførte VAF, sammen med AAbk, NHO Agder, LO Aust-Agder, LO Vest-Agder og Norsk forfatter-

sentrum avd. Sørlandet, en forfatterturne til en rekke arbeidsplasser i Agder. Turneen ble gjennomført i samarbeid med lokale folkebibliotek. I løpet av november var det 22 arbeidsplasser over hele Agder som fikk forfatterbesøk i lunsjpausen. Forfatterturneen utgjorde den regionale satsingen innenfor det nasjonale leseåret. Prosjektet ble godt mottatt og fikk mye oppmerksomhet i media. I tillegg viste prosjektet at folkebibliotekene bør tenke utradisjonelt hvis de skal nå ut med sine tjenester til alle innbyggerne. Nye arenaer og utradisjonelle samarbeidspartnere viste her å ha god effekt når det gjaldt å nå ut til nye brukergrupper.

VAF vil også i framtiden samarbeide med folkebibliotekene og andre aktører om å føre litteraturformidlingen ut av biblioteklokalene. Et prosjekt med tittelen *Agder rundt – en lesestafett* er under planlegging. Dette er et samarbeidsprosjekt som skal gjennomføres i 2011-2012, med fokus på innsamling og formidling av lokal litteratur både i folkebibliotekene og på mer utradisjonelle arenaer i kommunene.

Man snakker først og fremst om lesestimulering når det gjelder barn og unge, men forskning viser at også mange voksne har dårlige leseferdigheter. Folkebibliotekene er sentrale verktøy som kan brukes for å øke leseferdighetene i befolkningen.

I 2003 ga Utdannings- og forskningsdepartementet ut rapporten *Gi rom for lesing!* Rapporten inneholdt en strategi for stimulering av leselyst og leseferdighet for perioden 2003-2007. Rapporten har barn og unge som målgruppe, men mange av tiltakene er relevante også når voksne er målgruppen. Det pekes blant annet på at et viktig element i stimulering av leseglede er tilgjengelighet. Et allsidig utvalg av tekster må være lett tilgjengelig, og tekstene bør omfatte ”ulike skjønnlitterære sjangre, tematisk variert faglitteratur og et teksttilfang som ikke begrenses av snevre oppfatninger om hva litteratur er og bør være.” For å oppleve gleden ved å lese, må aktiviteten foregå på leserens premisser, noe som gjør at det ikke bør legges føringer på hva som er god og dårlig litteratur. Valgmulighetene må være store, også i forhold til å velge bort litteratur som ikke fenger. Positive leseopplevelser forutsetter at tekstene er tilpasset leserens språkferdigheter. Det er avgjørende at teksten gir leseren mulighet til gjenkjennelse, noe som bidrar til positiv identitetsdannelse og trygghet.

Ny litteratur bør presenteres og formidles av personer som har god kjennskap til feltet. Det er behov for et vidt spekter av formidlingstiltak, og andre medier kan være gode innfallsporter til lesing. Lydbøker, film og litteratur eller dramatisering av tekster kan være med på å gi positive litteraturopplevelser.

VAF mener folkebibliotekene har mye å bidra med for å skape gode litteraturopplevelser i hele befolkningen, og at det kan gi store ringvirkninger å satse spesielt på formidling til barn og unge.

7.2. Digitale bibliotektjenester

Delmål 1: Folkebibliotekene skal kunne gi tilgang til relevant, digitalt innhold av høy kvalitet.

Delmål 2: Alle folkebibliotek i Vest-Agder skal ha kunnskap om, og kunne tilby, dataspill som en del av sitt tjenestetilbud.

Bibliotekene må definere sin rolle i et digitalt samfunn, og kunne tilby brukerne elektroniske kvalitetstjenester. Døgnåpen forvaltning har i stor grad blitt en realitet gjennom tilret-

telegging av statlige og kommunale tjenester på internett. Mange bibliotektjenester finnes også på nett. Bibliotekene bør fortsatt ha fokus på utvikling av relevante tjenester som kan gi døgnåpen tilgang til mest mulig av bibliotekenes ressurser.

Internett representerer en uoverkommelig mengde informasjon. Imidlertid er stadig mer kvalitetssikret innhold kun tilgjengelig som betalingstjenester. Tidsskrifter, og etter hvert også fagbøker, blir stadig vanskeligere å få lånt inn i papirutgave. Lisensavtaler gir ofte begrensninger som gjør at fagbibliotekene ikke kan låne ut slikt materiale på fjernlån til andre bibliotek, og folkebibliotekene får store utfordringer med å gi sine brukere tilgang til relevant faglitteratur.

Disse forholdene gjør det aktuelt også for folkebibliotekene å tenke på utvikling av digitale samlinger. Å kjøpe inn kvalitetsressurser vil imidlertid ofte være for arbeids- og kostnadskrevende for de enkelte folkebibliotek.

Vest-Agder fylkeskommune mener at det nasjonale nivået bør ha en strategi for hvordan disse utfordringene skal møtes, ettersom det også for det regionale nivået vil være svært kostnads- og arbeidskrevende å forhandle frem avtaler for folkebibliotekene i egen region. VAF vil arbeide for å få en avklaring av hvor dette ansvaret skal ligge.

Nye medieformer og formidlingskanaler vil påvirke medievaner og lesemønster, og dette vil igjen påvirke befolkningens forventninger til bibliotekene. I Buskerud har de etablert en ordning med utlån av e-bøker i bibliotek. VAF antar det vil bli stor etterspørsel etter e-bøker i bibliotekene etter hvert som tilgjengeligheten øker, og mener dette er et område det må satses på. De teknologiske løsningene er på plass, men det er fortsatt problemstillinger knyttet til opphavsrett. VAF vil ta utgangspunkt i erfaringene fra Buskerud i videre arbeid. Konkrete tiltak er utelatt her ettersom vi ikke vet hvordan dette vil utvikle seg, men VAF følger nøye med i utviklingen, og vil sette i verk tiltak når forholdene er mer avklart. Universitetet i Agder er langt fremme på dette området, og vi vil kunne trekke veksler på deres erfaringer i videre arbeid.

Bibliotekmeldingen (*St.meld. nr 23 (2008-2009))* oppfordrer folkebibliotekene til å prøve ut dataspill i bibliotek. Dataspill er en medieform, og har som sådan sin naturlige plass i folkebibliotekene. Bibliotekene bør tenke nytt for å kunne gi et variert tilbud til en uensartet befolkning, og dataspill kan bidra til å skape viktige møteplasser i bibliotekene. Flere bibliotek i Vest-Agder har allerede erfaring med dette mediet, og hadde arrangementer i forbindelse med Nasjonal spilldag (2009) og Nordisk spilldag (2010). VAF mener folkebibliotekene bør formidle dataspill som en del av sitt tjenestetilbud, og vil legge forholdene til rette for kompetanseheving og aktiviteter knyttet til dette.

7.3. Digital formidling

Delmål 1: VAFs nettsider skal til enhver tid inneholde oppdatert, aktuell og relevant informasjon om vår virksomhet på biblioteksektoren.

Delmål 2: Befolkningen i Vest-Agder skal ha enkel tilgang til oppdatert og aktuell informasjon fra sitt lokale bibliotek i relevante, digitale kanaler.

VAF vil i større grad prioritere formidling av egen virksomhet innenfor biblioteksektoren på egne nettsider. Det er viktig at nettsidene våre gjenspeiler aktiviteten som foregår i sektoren, og kan fungere som en profesjonell informasjonskanal ut mot kommunene.

Det er store forskjeller i kvalitet og informasjonsverdi på de enkelte folkebibliotekenes nettsider. Noen har ikke egne nettsider, noen har nettsider med mer eller mindre statisk informasjon og noen har kun en lenke til egen katalog. Andre folkebibliotek har mer profesjonelle og dynamiske nettsider. Store deler av befolkningen forventer å finne informasjon om alt på nett. Tjenester som ikke er synlige på den digitale arenaen kan fort bli irrelevante for denne gruppen.

Som nevnt i kompetansekapittelet er det mange bibliotek med små personalressurser i Vest-Agder, og i et lite bibliotek er det vanskelig å være oppdatert på alle fronter. Hvorvidt folkebibliotekene har god informasjon på nett vil derfor i stor grad avhenge av en enkeltpersons interesser og kompetanse. Bibliotekene i Marnardal, Åseral, Hægebostad og Audnedal (MÅHA) har løst dette på en god måte ved å gå sammen om en nettportal.

I mange av folkebibliotekene i Vest-Agder er det relativt lavt aktivitetsnivå ut over daglig utlånsvirksomhet. Nettsider bør være dynamiske for å fungere godt, og vi mener derfor at det er behov for mer samarbeid om større nettportaler for å synliggjøre mest mulig av bibliotekenes tjenester og aktiviteter. VAF vil se nærmere på om det er grunnlag for å etablere felles nettportaler for folkebibliotekene, enten for hele Vest-Agder eller for de geografiske regionene i fylket. Vi vil vurdere om MÅHA-bibliotekenes nettsamarbeid er en hensiktsmessig modell for dette.

Facebook er en kanal som har vist seg egnet til å komme i kontakt med nye brukergrupper, og folkebibliotekene bør benytte seg av slike kanaler. Å komme i kontakt med ikkebrukere kan være nyttig for bibliotekene, både for å informere om tilbudet og kunne fange opp innbyggernes synspunkter og innspill. Facebook og Twitter kan også være interessante kanaler for å komme i dialog med en større andel av de som faktisk bruker bibliotekene. Det vil være naturlig å se på om Facebook eller andre sosiale teknologier kan integreres på en god måte i en eventuell felles nettsatsing.

7.4. Markedsføring

Delmål 1: Innbyggerne i Agder skal ha et positivt og oppdatert bilde av bibliotek, og kjenne til hvilke tjenester og aktiviteter bibliotekene tilbyr.
Delmål 2: Øke bruken av folkebibliotekene i Agder.

Regionplan Agder legger vekt på at regionen skal profilere sine merkevarer innen kultur og reiseliv på en profesjonell måte. Synliggjøring av bibliotekene og deres tilbud på en profesjonell måte er ressurskrevende, og arbeidet med markedsføring vil gi best effekt ved felles innsats.

I 2009 og 2010 gjennomførte de to fylkeskommunene i Agder, sammen med Universitetsbiblioteket i Agder, alle folkebibliotekene og bibliotek i den videregående skolen, et merkevarebyggingsprosjekt kalt *Biblioskopet – nye bilder av biblioteket*. Prosjektet hadde som mål å omforme bildene av biblioteket, både internt i bibliotekene og ute i befolkningen. Det ble lagt stor vekt på interne prosesser med kurs og seminarvirksomhet, samt kraftig markedsføring ut mot befolkningen. Prosjektet var med på å styrke biblioteknettverket i Agder ytterligere. Det ble blant annet laget en felles serviceerklæring for Universitetsbiblioteket i Agder, alle folkebibliotekene og alle bibliotekene i den videregående skolen i Agder.

Erfaringene fra *Biblioskopet* viser at folkebibliotekene har behov for en samlet markedsføring for å bli synlige. Flere av bibliotekene er dyktige til å markedsføre egne arrangementer, men et systematisk arbeid på dette feltet er for ressurskrevende for de fleste. Ved en regional koordinering av kampanjer og annen markedsføring, kan man oppnå større gjennomslagskraft på en økonomisk og effektiv måte.

Bibliotektjenestene må markedsføres slik at de når ut til målgruppene. Folkebibliotekenes virksomhet har hele befolkningen som målgruppe. Imidlertid finnes det en rekke enkelttilbud som er beregnet på snevrere målgrupper, og det er viktig å nå ut med informasjon om dette.

I forbindelse med *Biblioskopet* ble det opprettet en Facebook-side kalt *Gjenoppdag biblioteket*. Her markedsføres tjenester og aktiviteter fra alle bibliotekene. VAF vurderer denne satsingen som vellykket da den er med på å synliggjøre en mangfoldig aktivitet i folkebibliotekene. Siden har tilhengere fra hele landet, og vi vil derfor legge til rette for at den skal tas i bruk til profilering av bibliotek også utenfor vår region. Digitale tjenester og en befolkning som har bånd til mange forskjellige lokalsamfunn er medvirkende til at en slik side kan være av interesse for mange bibliotek og bibliotekbrukere.

De aller fleste har en oppfatning av hva et bibliotek er, men for mange er denne oppfatningen basert på bibliotekopplevelser som ligger langt tilbake i tid. Bibliotekenes tjenester og aktiviteter har imidlertid endret seg radikalt de siste 10-15 årene. Det vil derfor være gunstig for alle bibliotek om man gjennom markedsføring kan gi bibliotekbegrepet et oppdatert og moderne innhold i befolkningens bevissthet.

Gjennom *Biblioskopet* ble det etablert et samarbeid om markedsføring mellom alle bibliotekene i Agder. Evalueringen av prosjektet viste at det er ønske om et fortsatt samarbeid innenfor dette feltet. VAF skal bidra til et samarbeid om synliggjøring og markedsføring av bibliotek i Agder i tiden fremover.

8. Møteplasser

I stortingsmeldingen om bibliotek og i framlegg til statsbudsjett for 2011 har Kulturdepartementet bevisst fokusert på bibliotekenes møteplassfunksjon. Dette har sammenheng med nye bruksmønstre og en målsetting om å nå nye brukergrupper.

”Ein utvida definisjon er at biblioteket er ein institusjon som med utgangspunkt i samlingar av dokument – digitale eller fysiske – initierer og organiserer sosiale prosessar, først og fremst sosiale prosessar knytte til læring og kulturformidling. *Det sosiale biblioteket* rommar såleis ei vidare forståing av kva eit bibliotek er og fangar inn kjernen av det eit bibliotek alltid har gjort, samstundes som omgrepet også identifiserer ei oppgåve som vert stadig viktigare for biblioteka i det digitale samfunnet – å styrkje dei sosiale funksjonane til biblioteka, kulturperspektivet og biblioteket som ein offentleg møtestad for alle (s. 14).”, sies det i bibliotekmeldingen.

Målet er at det fysiske biblioteket skal fremstå som attraktive møteplasser i lokalsamfunnene, og være tilpasset moderne formidlingsformer og bibliotekfunksjoner.

I 2008 viste en storbyundersøkelse at kun 46 % av bibliotekbrukerne var på biblioteket i forbindelse med lån eller levering, mens de resterende brukerne gjorde andre ting. I undersøkelsen var det ”lånergruppen” som brukte minst tid i biblioteket, med et gjennomsnitt på 18 minutter. (*ABM-skrift nr 46 Hvem er de og hvor går de? : brukeratferd i norske storbybibliotek*)

Tendensene fra storbyundersøkelsen kan ses også i mindre bibliotek. Det er en generell utvikling mot at bibliotekbrukere tilbringer mer tid i biblioteket og bruker det til flere aktiviteter enn tidligere. Særlig tydelig har denne utviklingen vært i kommuner som har fått nye, bedre og sentralt beliggende biblioteklokaler.

Folkebiblioteket er et av de få gjenværende ikke-kommersielle, offentlige rom i samfunnet. Det er økende behov for uforpliktende møtesteder der man kan ha mellommenneskelig kontakt på et lavintensivt nivå, og folkebibliotekene er den eneste av disse møteplassene som er gratis å bruke, og tilgjengelig for alle.

Samfunnsutviklingen, med større mobilitet i befolkningen, svakere sosiale nettverk og utfordringer fra det digitale, flerkulturelle samfunnet, gir slike rom økt betydning i lokalsamfunnene. Valg av bosted, utdanning og arbeid, samt et mangfold av digitale kanaler gir innbyggerne mulighet til å velge bort informasjon og mennesker med andre verdier og interesser. I et lokalsamfunn har man behov for lavintensive møteplasser hvor befolkningen blir synlig for hverandre på tvers av slike grupperinger.

Det er viktig å satse på kulturelle arrangementer i bibliotekene for å styrke deres møteplassfunksjon ytterligere. Forfatterbesøk, skrivekurs, musikkarrangementer, debatter, bokprat og litterære lunsjer kan være aktuelle tiltak. Arrangementer og annen aktivitet i bibliotekene nedprioriteres av økonomiske årsaker. Vest-Agder fylkeskommune mener kommunene bør prioritere aktivitet i bibliotekene høyere enn det som gjøres i dag. For at aktiviteter i bibliotekene skal bli en del av innbyggernes bevissthet og man skal få god oppslutning om arrangementene forutsettes det at det er en viss kontinuitet i aktiviteten. Dette er et område hvor samarbeid mellom flere folkebibliotek vil kunne ha god effekt.

VAF vil bistå bibliotekene med utvikling av prosjektidéer, samt rådgivning og veiledning i arbeidet med å søke om nasjonale prosjektmidler til utvikling av bibliotekene som kulturelle møteplasser. Utvikling av biblioteket som møteplass er et satsingsområde også regionalt og VAF vil budsjettere med regionale midler som kan stimulere og motivere til dette.

Mål: Folkebibliotekenes møteplassfunksjon skal styrkes.

8.1. Lokaler

Delmål: Alle folkebibliotekene i Vest-Agder skal ha innbydende og egnede lokaler.
Delmål: Vest-Agder fylkeskommune skal være en attraktiv samarbeidspartner, økonomisk og kompetansemessig, for kommuner som vil satse på nye biblioteklokaler.

Bibliotekmeldingen peker på at samlingene og utlånsaktiviteten tradisjonelt har vært avgjørende for utforming og innredning av biblioteklokaler. I dag er aktivitetene i bibliotekene mer varierte, og mange brukere oppholder seg lenge i lokalene. Dette er en utvikling man ser i hele den vestlige verden, og det er derfor hensiktsmessig å drøfte hvordan man skal utforme biblioteklokalene i henhold til nye behov.

Det er store utfordringer knyttet til biblioteklokalene flere steder i Vest-Agder. Erfaring viser at lokaler i stor grad påvirker kvaliteten på bibliotektjenestene. I tillegg har beliggenhet svært mye å si for bruken av bibliotekene.

Statistikken viser at det har vært en nedgang i besøkstallene sett under ett i norske bibliotek. Den samme statistikken viser imidlertid at de nye bibliotekene både i folkebiblioteksektoren og i universitets- og høgskolesektoren oppnår gode besøkstall. Vårt beste hjemlige eksempel er Lyngdal bibliotek, hvor besøkstallet har økt med 50 % etter at de fikk nye lokaler i kulturhuset. Lyngdal har nå et av de høyeste besøkstallene pr innbygger på landsbasis. Tromsø bibliotek- og byarkiv fikk nye lokaler for fem år siden, og har opplevd en eventyrlig suksess siden den gang. I følge biblioteksjefen i Tromsø er det tre årsaker til institusjonens suksess; det er lokalene, beliggenheten og innholdet. Det er verd å merke seg at to av tre suksesskriterier som nevnes har med lokaler å gjøre. Dette stemmer med erfaringer fra Vest-Agder, der de kommunene som har satset på bedre, sentralt beliggende lokaler har opplevd en stor oppgang i både utlån og besøk, samtidig som de har fått endringer i bruksmønsteret ved at brukerne ikke bare låner og leverer materiale, men bruker biblioteket som arbeidsplass og sosial arena.

Det er spredt bosettingsmønster i Vest-Agder, og utkantene har utfordringer knyttet til å opprettholde folketallet. Aktivitetstilbud er viktig for å holde på innbyggerne og tiltrekke seg nye. Kultur er av stor betydning fordi det medvirker til trivsel og tilhørighet. Stor mobilitet i befolkningen har ført til at kommunene møter økte krav om gode fritidstilbud for å være attraktive bokommuner. Kulturell aktivitet og gode møteplasser er en del av dette.

Utviklingen viser at man bør ha fokus på at biblioteket skal være en attraktiv møteplass i lokalsamfunnet. I forbindelse med planlegging eller ominnredning av biblioteklokaler bør dette vektlegges. Tiltak som kan forsterke møteplasseffekten er samlokalisering med andre kulturtilbud, arrangementer, utstillinger, utlån av møtelokaler, tilliggende kafévirksomhet og lignende. Bibliotekmeldingen fremhever at kommunene bør tenke samhandling og samlokalisering i forbindelse med planlegging av nybygg eller ombygging, og sier at

folkebiblioteket i fremtiden vil måtte utvikle seg i nært samspill med andre kulturarenaer og kunne tilby utstillinger, konserter og andre former for kulturarrangement med mer eller mindre direkte tilknytning til de klassiske bibliotektjenestene. Det tegnes et bilde av biblioteket som en del av en "allkulturarena". Dette er i tråd med *Regionplan Agder* som påpeker at sterke kulturklynger bidrar til mer nyskaping, vekst og utvikling av markeder.

De fleste kulturbyggene som er under planlegging eller bygging i Vest-Agder er planlagt for flere institusjoner og kulturaktiviteter. Fylkeskommunen ser det som viktig at biblioteket har en sentral plass i nye kulturhus i fylket.

8.2. Universell utforming og fysisk tilrettelegging/økt tilgjengelighet

Delmål 1: Folkebibliotekene i Vest-Agder skal være tilgjengelig for alle.
Delmål 2: Folkebibliotekene i Vest-Agder skal tilby tilrettelagt litteratur for grupper som har behov for det.
Delmål 3: Flere bibliotek i Vest-Agder skal bli *Bok-til-alle*-bibliotek.

I Vest-Agder har Fylkesmannen og fylkeskommunen utviklet en felles strategi for universell utforming. Universell utforming er et viktig premiss for valg av løsninger i prosjekter fylkeskommunen bidrar til. VAF anbefaler at alle bygge- eller ombyggingsprosjekter omfatter brukermedvirkning i form av samarbeid med fylkesrådet for funksjonshemmede og eldrerådet.

Østfold fylkesbibliotek har vurdert fysisk tilgjengelighet ved en rekke av folkebibliotekene i Østfold. Med deres kartleggingsarbeid som modell vil Vest-Agder fylkeskommune invitere brukerorganisasjonene til å delta i en gjennomgang av bibliotek-lokalene i fylket for å kartlegge statusen med hensyn til universell utforming.

VAF mener at alle folkebibliotekene bør kunne tilby tilpasset informasjon og litteratur til grupper som har behov for det. En relevant samarbeidspartner i dette arbeidet vil være organisasjonen *Leser søker bok*, som blant annet gir bibliotekene mulighet for å bli *Bok til alle*-bibliotek.[4]

8.3. Biblioteket som læringsarena

Delmål 1: Alle folkebibliotek i Vest-Agder skal ha skriftlige samarbeidsavtaler med skoleverket i egen kommune.
Delmål 2: Folkebibliotekene skal bidra til å øke informasjonskompetansen i befolkningen.
Delmål 3: Folkebibliotekene skal bidra til å øke leseferdighetene i befolkningen.
Delmål 4: Alle folkebibliotek i Vest-Agder skal legge til rette for studieplasser i sine lokaler.
Delmål 5: Folkebibliotekene skal styrkes som kursarenaer.

Regionplan Agder viser til at levekårsproblemer og økende sosial ulikhet ikke bare rammer den enkelte, men samfunnet som helhet. Det viktigste enkelttiltaket blir pekt ut som en systematisk satsing på utdanning. VAF mener at bibliotekene er et viktig virkemiddel i utjevningspolitikk generelt og denne satsingen spesielt.

[4] Samarbeidsavtalen med *Leser søker bok* sørger for at biblioteket får økt kompetanse på tilgjengelig litteratur. Målet er at *Bok til alle*-konseptet skal sørge for at lesere med spesielle behov får tilgang til litteratur tilpasset sitt nivå. *Bok til alle*-bibliotekene får dessuten en rekke andre fordeler som gratis bøker og materiale - og økonomisk støtte.

Folkebibliotekene har tradisjonelt fått sin legitimitet ut fra en folkeopplysningstanke. Denne legitimiteten videreføres i bibliotekenes rolle som kunnskapssenter og arena for livslang læring. Regionplanen viser til at det må skapes muligheter og motivasjon for alle som ønsker å ta etter- og videreutdanning. Bibliotekene er nyttige redskaper for å oppnå dette.

Biblioteklovens slår fast at "Det skal være et organisert samarbeid mellom folkebiblioteket og de kommunale skolebibliotekene.", jfr. § 6. Mange kommuner har allerede slikt samarbeid, men det er ofte uformelt og ikke nedfelt i en skriftlig avtale. Vi mener det vil være hensiktsmessig for begge parter å lage skriftlige avtaler som klart viser partenes forpliktelser. Dette vil også kunne bidra til å synliggjøre kompetansebehov i folkebibliotekene når det gjelder biblioteket som læringsarena.

De fleste folkebibliotekene i Vest-Agder tilbyr sine brukere tilgang til studieplasser. Det er viktig at bibliotekene fortsatt kan legge til rette for fleksible studieplasser ut fra befolkningens behov. Det vil også være hensiktsmessig å øke bruken av folkebibliotekene som kursarenaer.

Dagens prosjektbaserte læringsform forutsetter gode bibliotek. Internasjonalt er begrepet *informasjonskompetanse* (information literacy) blitt brukt for å illustrere behovet for en fjerde basiskompetanse ved siden av lesing, skriving og regning. Å innhente informasjon fra et vidt tilfang av kilder krever kompetanse i valg, vurdering, tolkning og kritisk analyse. Man får stadig større tilgang til tekstbasert informasjon, ikke minst fra internett, der kvalitetssikringen i mange tilfeller mangler. Da blir det desto viktigere å kunne foreta en kritisk vurdering av de tekstene man møter. VAF mener at folkebibliotekene har en viktig veilederrolle på dette området som bør vektlegges sterkere, og at problemstillingen blant annet bør tas opp i samarbeidsavtaler mellom folkebibliotek og skole i de enkelte kommunene. Det er behov for kompetanseheving på området, særlig når det gjelder kildebruk og kildekritikk knyttet til nettbasert informasjon.

Arbeid med barn, ungdom og lesestimulering er et område hvor flere folkebibliotek gjør en betydelig innsats. Mange ønsker imidlertid å prioritere dette høyere. Det er naturlig å se på denne typen formidling knyttet til samarbeidsavtaler mellom folkebibliotek og skoleverk i kommunene. VAF vil ta initiativ til samarbeid med de pedagogiske sentrene i fylket for å utvikle arbeidet med lesestimulering i folkebibliotekene videre.

8.4. Biblioteket som samfunnsarena

Delmål 1: Folkebibliotekene i Vest-Agder skal være en aktuell arena for samfunnsdebatt.
Delmål 2: Folkebibliotekene i Vest-Agder skal ha tjenester og tilbud som gjenspeiler mangfoldet i befolkningen.
Delmål 3: Utvikling av samarbeid mellom folkebibliotek og flerkulturelle miljøer i regionen for utveksling av kompetanse og innspill til utvikling av tjenester.

Bibliotekmeldingen peker på at det oppstår sosiale prosesser mellom mennesker knyttet til kulturformidling, kunnskap og læring i bibliotekene. Bibliotekarene spiller sentrale roller i slike prosesser, og bibliotekene er derfor samfunnsarenaer der man kan utvikle møteplasser på tvers av ulike samfunnsgrupper. Dette er betydningsfulle faktorer for styrking av demokrati, ytringsfrihet, integrering, inkludering og livskvalitet i samfunnet.

Folkebibliotekene er viktige forutsetninger for at hele befolkningen skal ha tilgang til informasjon, kunnskap og infrastruktur som kan fremme deltagelse i samfunnsdebatten og

bidra til å styrke demokratiet. VAF mener at folkebibliotekene i større grad bør tas i bruk som en arena for samfunnsdebatt i lokalsamfunnene. Folkebibliotek er et lavterskeltilbud, og ved å arrangere debatter på biblioteket vil det være lettere for mange å delta.

Litteraturhuset i Oslo har vært en stor suksess, og det planlegges nå litteraturhus flere steder i landet. Litteraturhusets suksess synes å være basert på en kombinasjon av litteratur, levende debatt og offentlighet. Både sakprosa og skjønnlitteratur settes under debatt. Etter VAFs vurdering er det ikke er behov for et litteraturhus i Vest-Agder, men man bør bruke elementer fra Litteraturhusets tilbud for å utvikle folkebibliotekene i kommunene slik at de kan ivareta den samme funksjonen som Litteraturhuset gjør i Oslo.

St.meld. nr 23 viser til at bibliotekene har en tosidig oppgave i det flerkulturelle samfunnet. ”På den eine sida skal biblioteka gjere sitt til inkludering gjennom litteratur- og kunnskapsformidling, og på den andre sida skal dei formidle kunnskap om breidda av det kulturelle mangfaldet i Noreg. For å styrkje biblioteka som bidragsytarar til inkludering, integrering og kulturelt mangfald er det behov for meir utviklingsarbeid og kompetansehevande tilbod (s. 25).”

For den flerkulturelle befolkningen i kommunene er folkebibliotekene sentrale arenaer. Det er steder de kan oppsøke for å tilegne seg informasjon om det norske samfunnet, kommunisere med venner og familie i hjemlandet, lese aviser på eget språk og bli kjent med lokalbefolkningen. Folkebibliotekene bør også være sentrale arenaer for synliggjøring av andre kulturer og delkulturer for å fremme forståelse og toleranse. VAF vil ta initiativ til samarbeid mellom folkebibliotek og flerkulturelle miljøer i fylket for å utvikle aktuelle tjenester og styrke bibliotekenes funksjon som arena for integrering.

9. Identitet

Folkebibliotekene representerer en sentral del av en kommunes identitet. Bibliotekene forvalter deler av kommunenes hukommelse, og kan bidra til at befolkningen finner sin plass i samfunnet ved å være en nøytral formidler av informasjon. De fleste innbyggere har et forhold til folkebiblioteket i sin kommune, og mener det bør prioriteres høyt. Et godt folkebibliotek kan fungere som et nav i mindre lokalsamfunn og være et samlende midtpunkt for lokalbefolkningen.

I artikkelen *Biblioteket bygger byen* beskriver Erling Dokk Holm dette på en god måte: En av de dypeste lengsler i det postmoderne samfunnet er å tilhøre et sted, og alle som driver med by- og tettstedsutvikling i våre dager bør se på hvilket potensial biblioteket representerer, skriver han. Han hevder at bieffektene av folkebibliotekene er minst like viktig som det formelle samfunnsoppdraget. Det norske samfunnet er blitt rikt og raskt, skriver Holm, men går man på biblioteket kan man observere at svært mange også ønsker fred, fordragelighet, mellommenneskelig kontakt på et lavintensivt nivå og fravær av kommersielle aspekter. Bibliotek er en type institusjon som peker langt ut over seg selv og som er velegnet å bygge bysentra rundt. Jo bedre bibliotek, desto større besøk, og mer positive ringvirkninger. (Dagens næringsliv, lørdag 19. februar 2011)[5]

Forskningsprosjektet PLACE har vist at folkebibliotekene er viktige demokratibyggende og identitetsskapende faktorer i samfunnet, særlig for flerkulturelle grupper.

Folkebibliotekene bør også tenke på egen identitet, og gjøre biblioteket synlig som en interessant og aktuell samarbeidspart for lokale nærings- og kulturtiltak.

Mål: Folkebibliotekene i Vest-Agder skal være identitetsbyggende institusjoner for lokalbefolkningen i kommunene.

9.1. Lokal identitet

I bibliotekene er det tradisjon for å ta vare på lokalhistorie fra egen kommune og annet lokalt utgitt materiale av ulik karakter. Bibliotekene ivaretar her en funksjon som er viktig for mange mindre kommuner og er med på å gi kommunens befolkning en tydelig, lokal identitet.

Folkebiblioteket er en viktig arena for lokale historielags virksomhet. Lokale historielag vil være relevante samarbeidsparter for de fleste folkebibliotek, og VAF oppfordrer til at slikt samarbeid utvikles videre. Det kan være en aktuell vei å gå for å få inn mer aktivitet og profilere folkebibliotekene som en kulturell møteplass som virker identitetsskapende i lokalsamfunnet.

De fleste bibliotek har lokalsamlinger av varierende karakter og omfang. Noen har kun samlet trykt materiale, mens andre har samlet lokale skrifter, foto, private arkiv og annet relevant materiale. Mange lokalsamlinger er bygget opp i samarbeid med lokale ildsjeler eller historielag. I den grad samlingen består av originalmateriale er det viktig å vektlegge forsvarlige oppbevaringsforhold, og når det gjelder unika må det gjøres en vurdering av hva bibliotekene skal ta vare på og hva som bør overlates til arkivverk eller museer.

[5] Erling Dokk Holm er førsteamanuensis ved Markedshøyskolen, og deltar i prosjektet PLACE (Public libraries - Arenas for citizenship).

Kristiansand folkebibliotek har i dag en lokalsamling for hele Vest-Agder, mens hver enkelt av de mindre kommunene forventes å samle lokalhistorisk materiale fra egen kommune. VAF mener det er hensiktsmessig at et bibliotek har ansvar for en lokalsamling som omfatter hele fylket, og vil regulere dette inn i en samarbeidsavtale med Kristiansand folkebibliotek.

Digitale bilder i Vest-Agder (DBVA) var et prosjekt som ble gjennomført i perioden 2007-2009. Syv folkebibliotek deltok i prosjektet sammen med fylkeskommunen og flere arkiv- og museumsinstitusjoner. DBVA hadde en effekt med hensyn til lokal identitet ved at kulturhistoriske bilder fra regionen ble digitalisert og gjort tilgjengelig på nett. Prosjektet tok i bruk digital teknologi for å tilgjengeliggjøre en del av kulturarven fra Vest-Agder, og det ble på denne måten skapt en ny formidlingstjeneste basert på lokalhistorisk materiale i bibliotekene og andre institusjoner. Det vil også i fremtiden være interessant å utvikle nye formidlingstjenester for å øke bruken av lokalhistorisk interessant materiale.

9.2. Kulturelt mangfold

Regionplan Agder ”Kulturaktivitet og gode kulturelle opplevelser kan gi trivsel, tilhørighet og mestringsfølelse. Det kulturelle mangfoldet i Agder har økt med en voksende innvandrerbefolkning. Nye impulser og uttrykk skaper bedre grunnlag for identitet, toleranse og utvikling.

I Agder har man siden 1990 samarbeidet om *Agder innvandrersamling*, en felles samling ikke-vestlig litteratur som har sirkulert mellom medlemsbibliotekene i form av depoter på ulike språk. Dette har vært et viktig tilbud til innvandrere og flyktninger i Agder. Morsmålslitteratur og mulighet for å opprettholde kulturelle bånd til hjemlandet er sentralt for en persons identitet. I tillegg har det vist seg at barn som får morsmålsundervisning lettere tilegner seg det norske språket. Tilgang til informasjon og litteratur på eget språk har mye å si for trygghet i møte med fremmede samfunn og kulturer. Agder innvandrersamling er vedtatt avviklet, da den ikke lenger dekker dagens behov. Det flerspråklige bibliotek ved Deichman (DFB) har fått et nasjonalt oppdrag som kompetanse- og veiledningssenter for flerkulturelle bibliotektjenester med vekt på tjenester til asylsøkere, innvandrere og flyktninger og har nasjonalt fjernlånsansvar for denne brukergruppen. DFBs tilbud dekker dagens behov på en god måte.

Erfaring viser at flyktninger og innvandrere i stor grad oppsøker folkebibliotekene; gruppen er klart overrepresentert blant bibliotekbrukere. Bibliotekene fungerer som en felles arena for innfødte nordmenn, innvandrere og flyktninger, og kan være med på å minske avstanden mellom gruppene og fremme identifisering med lokalsamfunnet.

VAF mener det er viktig at folkebibliotekene legger vekt på å være en sentral arena for den flerkulturelle befolkningen. Ved å utvikle gode tjenester for denne gruppen og styrke bibliotekenes møteplassfunksjon, vil folkebibliotekene kunne øke sin betydning for integrering og inkludering ytterligere. Politikere i kommunene kan bruke folkebibliotek som et sentralt virkemiddel for å møte utfordringer knyttet til en stadig mer mangfoldig befolkning.

10. Strategier og prioriteringer

Vest-Agder fylkeskommune skal være en sentral aktør i utviklingen av biblioteksektoren i Agder. VAF vil møte utfordringene i sektoren med utgangspunkt i generelt utviklingsarbeid, samarbeid og kompetanseheving. Fylkeskommunen skal være pådriver for å utvikle gode samarbeidsløsninger som utjevner forskjeller og gir økt kvalitet og servicenivå.

Samarbeidsavtaler skal sikre sammenheng i bibliotekpolitikken mellom nasjonalt, regionalt og kommunalt nivå. Vest-Agders utfordringer rundt bosettingsmønster og kommunestruktur er tydelige også på bibliotekfeltet. Hovedtyngden av bibliotekansatte finnes i kystkommunene og om lag halvparten av kommunene i fylket har mindre enn to ansatte i biblioteket. Biblioteket er lokalsamfunnets sentrale, felles rom med en viktig rolle i samfunnsbyggingen. Gode samarbeid om utvikling av bibliotekene kan bidra til stedsutvikling og være viktige byggesteiner i den regionale kulturpolitikken.

Kravene til hva bibliotekene skal kunne tilby brukerne har økt, og endrer seg raskt. Bibliotekene skal forvalte både fysiske og digitale kunnskaps- og informasjonsressurser og gi bred tilgang til ressursene. Samtidig skal bibliotekene fornye og utvikle tjenestene sine i takt med utviklingstrender og behov i samfunnet. Det stilles store krav til kontinuerlig endring, og store krav til de ansattes kompetanse. De mange små bibliotekene har store utfordringer her. Dersom bibliotekene i Vest-Agder skal kunne innfri forventningene fra et stadig mer kompetent publikum, er det avgjørende at det finnes et faglig oppdatert personale i bibliotekene. VAF vil derfor gi kompetanseutvikling høy prioritet.

Sentralt ved møteplassfunksjonen er tilgjengelige bibliotek, både med hensyn til beliggenhet, fysisk tilgjengelighet og åpningstider. Bibliotekenes funksjon som sosial møteplass, kulturarena og kunnskapsallmenning skapes og utvikles i kommunen, med støtte i langsiktig planlegging og regionalt utviklingsarbeid. Det er en utfordring å utvikle alle folkebibliotekene som aktive formidlingsarenaer for litteratur og annen kultur. Bibliotekene bør der det er naturlig samarbeide med andre formidlingsaktører, i den hensikt å skape interesse rundt litteratur og formidling.

Tilrettelegging for digitale bibliotektjenester og videreutvikling av bibliotekene som fysiske møteplasser og kulturelle arenaer er viktige satsingsområder. Likeledes utvikling av sømløse bibliotektjenester som innebærer mer helhetlig bibliotektilbud til innbyggerne uavhengig av kommunegrenser, forvaltningsnivåer og lokale åpningstider.

Hovedmålet for VAFs virksomhet på biblioteksektoren er å sikre hele befolkningen i Vest-Agder likeverdig tilgang til oppdaterte bibliotektjenester av god kvalitet.

Følgende strategiske mål vil bli prioritert:

Mål I: utjevning av forskjeller i tjenestetilbudet ved folkebibliotekene i Vest-Agder.

Mål II: tilrettelegging for kompetanseutvikling blant folkebibliotekansatte i Vest-Agder.

Mål III: samarbeid med statlige, regionale og lokale partnere om utvikling av bibliotektilbud og tjenester for befolkningen.

Prioriterte tiltak
For å innfri strategien for sektoren skal fylkeskommunen følge opp sitt engasjement gjennom en prioritering av nedenstående tiltak de kommende år. Prioriteringen av tiltak gjøres innenfor fylkeskommunens økonomiplaner og årlige budsjettrammer.

Hvert enkelt målområde angis med mål, delmål og tiltak. Tiltakene er prioritert innenfor hvert målområde, men områdene er ikke prioritert i forhold til hverandre. VAF vil arbeide med tiltak innenfor flere av målområdene parallelt. Kompetanseutvikling kan likevel pekes ut som et område med høy prioritet, og det vil være tiltak på dette området gjennom hele planperioden.

Fylkeskommunens rolle
Mål: Vest-Agder fylkeskommune skal være en aktiv bidragsyter og attraktiv samarbeidspartner i utviklingen av biblioteksektoren i Agder.

Struktur og organisering
Mål: Agder-biblioteket skal styrkes ytterligere ved hjelp av tett samarbeid mellom regionale og lokale aktører.

Tiltak:
1. Påvirke ansvarsfordelingen innenfor biblioteksektoren gjennom aktiv deltagelse i relevante fora.

2. Bidra til at det utløses nasjonale prosjekt- og utviklingsmidler til bibliotek i fylket.

3. Inngå samarbeidsavtale med Nasjonalbiblioteket om bibliotekutvikling i Vest-Agder.

4. Etablere en prosjektstøtteordning for bibliotekutvikling i Vest-Agder.

5. Utarbeide en bibliotekplan for bibliotek i den videregående skolen.

6. Utarbeide en samlet bibliotekplan for alle bibliotektyper i Vest-Agder.

Infrastruktur
Mål: Befolkningen i Vest-Agder skal ha enkel tilgang til de totale medieressursene i regionens folkebibliotek.

Tiltak:
1. Sikre finansiering av VAFs andel av felles infrastruktur i hele planperioden.

2. Etablere et samarbeidsforum og legge forholdene til rette for at alle bibliotekene skal bidra til lånesamarbeidet i et omfang som står i forhold til kommunenes størrelse.

3. Stimulere folkebibliotekene i Vest-Agder til å ta i bruk fjernlånsfunksjonaliteten i biblioteksystemene.

4. Utrede behovet for, og eventuelt utvikle, regionale planer for samlingsutvikling i samarbeid med bibliotekene.

Kompetanse

Mål: Befolkningen i Vest-Agder skal møte et bibliotekpersonale med bred og oppdatert kompetanse.

Digital kompetanse

Delmål:

1. Alle ansatte med publikumsvakter i folkebibliotekene skal ha god digital basiskompetanse og kunne veilede bibliotekbrukere på et e-borgernivå.

2. Alle folkebibliotek i Vest-Agder skal ha ansatte med god kompetanse innenfor informasjonssøk, kildebruk og kildekritikk.

3. Biblioteknettverket skal besitte spesialistkompetanse innenfor digitale områder som er av betydning for folkebibliotekenes virksomhet.

4. Alle folkebibliotek i Vest-Agder skal kunne formidle informasjon i digital form.

Bibliotekfaglig kompetanse

Delmål:

1. Øke andelen godkjente biblioteksjefer i Vest-Agder.

2. Sikre tilgang til etter- og videreutdanning i regionen.

3. Legge forholdene til rette for bredere rekruttering til bibliotekstillinger i regionen.

Formidlingskompetanse

Delmål:

1. Folkebibliotekene i Vest-Agder skal ha kunnskap om og formidle alle medietyper.

2. Styrke formidling som metode i folkebibliotekene.

Ledelseskompetanse

Delmål:

1. Styrke biblioteksjefenes kompetanse og rolleforståelse.

2. Styrke markedsføringskompetansen i folkebibliotekene i Vest-Agder.

Biblioteket som samfunns- og læringsarena

Delmål:

1. Øke fokuset på formidling av relevante bibliotektjenester til innbyggere med annen kulturell bakgrunn enn den norske.

2. Øke bevisstheten om bibliotekenes veilederansvar knyttet til kildebruk og kildekritikk.

Kompetansetiltak:

1. Utarbeide og gjennomføre årlige kurs- og møteprogram som gjenspeiler de prioriterte satsingsområdene.

2. Etablere kompetansenettverk hvor bibliotekansatte møtes for å dele kunnskap og erfaringer, deriblant etablere hospiteringsordninger.

3. Bidra aktivt til utarbeidelse av kommunale bibliotekplaner/kompetanseplaner med utgangspunkt i det enkelte folkebiblioteks hovedutfordringer og utviklingsbehov.

4. Søke samarbeid med Universitetet i Agder eller andre aktører om utvikling av poenggivende kurs for oppdatering av bibliotekfaglig kompetanse i regionen.

5. Søke samarbeid med videregående skoler med relevante studieprogram om etablering av hospiteringsordninger i bibliotek for elever i videregående skole.

6. Gjenta kompetansekartlegging i løpet av planperioden.

7. Følge opp den regionale rollen i, og stille regionale innsatsmidler til rådighet for, det planlagte, nasjonale programmet for kompetanseutvikling i bibliotekene.

Formidling

Mål: Folkebibliotekene i Vest-Agder skal være en sentral formidlingsarena for litteratur og kultur.

Litteraturformidling

Delmål:

1. Folkebibliotekene i Vest-Agder skal være en viktig arena for aktiv litteraturformidling.

2. Det skal skapes rom for positive litteraturopplevelser for befolkningen, i bibliotekene og på andre arenaer.

Digitale bibliotektjenester

Delmål:

1. Folkebibliotekene skal kunne gi tilgang til relevant digitalt innhold av høy kvalitet.

2. Alle folkebibliotek i Vest-Agder skal ha kunnskap om, og kunne tilby, dataspill som en del av sitt tjenestetilbud.

Digital formidling

Delmål:

1. VAFs nettsider skal til enhver tid inneholde oppdatert, aktuell og relevant informasjon om vår virksomhet på biblioteksektoren.

2. Befolkningen i Vest-Agder skal ha enkel tilgang til oppdatert og aktuell informasjon fra sitt lokale bibliotek i relevante digitale kanaler.

Markedsføring

Delmål:

1. Innbyggerne i Agder skal ha et positivt og oppdatert bilde av bibliotek, og kjenne til hvilke tjenester og aktiviteter bibliotekene tilbyr.

2. Øke bruken av folkebibliotekene i Agder.

Formidlingstiltak:

1. Bidra til økt kvalitet i formidlingsarbeidet til barn og unge.

2. Arbeide for å sikre hele befolkningen tilgang til gode litteraturopplevelser, bl.a. gjennom prosjekter, forfatterturnéer og lignende.

3. Øke ressursbruken til formidling av egen virksomhet.

4. Litteraturformidlingsprosjektet *Agder rundt – en lesestafett* gjennomføres i 2012.

5. Arbeide mot nasjonalt nivå for å få en ansvarsavklaring med hensyn til hvem som skal sørge for digitalt kvalitetsinnhold i folkebibliotekene.

6. Støtte formidlingstiltak for litteratur med lokal og regional tilknytning ved å videreføre arbeidet med Sørlandets litteraturpris.

7. Forankre og utvikle samarbeid om presentasjon av folkebibliotekene i relevante digitale kanaler.

8. Bidra til samarbeid om synliggjøring og markedsføring av bibliotek i Agder.

9. Ta initiativ til regionale arrangementer for formidling av dataspill i bibliotek.

10. Legge forholdene til rette for at *Gjenoppdag biblioteket* skal tas i bruk av bibliotek over hele landet.

11. Utrede utlån av e-bøker fra folkebibliotek i Vest-Agder med utgangspunkt i Buskeruds erfaringer.

Møteplasser
Mål: Folkebibliotekenes møteplassfunksjon skal styrkes.

Lokaler

Delmål:

1. Alle folkebibliotekene i Vest-Agder skal ha innbydende og egnede lokaler.

2. Vest-Agder fylkeskommune skal være en attraktiv samarbeidspartner, økonomisk og kompetansemessig, for kommuner som vil satse på nye biblioteklokaler.

Universell utforming

Delmål:

1. Folkebibliotekene i Vest-Agder skal være tilgjengelig for alle.

2. Folkebibliotekene i Vest-Agder skal tilby tilrettelagt litteratur for grupper som har behov for det.

3. Flere bibliotek i Vest-Agder skal bli *Bok-til-alle*-bibliotek.

Biblioteket som læringsarena

Delmål:

1. Alle folkebibliotek i Vest-Agder skal ha skriftlige samarbeidsavtaler med skoleverket i egen kommune.

2. Folkebibliotekene skal bidra til å øke informasjonskompetansen i befolkningen.

3. Folkebibliotekene skal bidra til å øke leseferdighetene i befolkningen.

4. Alle folkebibliotek i Vest-Agder skal legge til rette for studieplasser i sine lokaler.

5. Folkebibliotekene skal styrkes som kursarenaer.

Biblioteket som samfunnsarena

Delmål:

1. Folkebibliotekene i Vest-Agder skal være en aktuell arena for samfunnsdebatt.

2. Folkebibliotekene i Vest-Agder skal ha tjenester og tilbud som gjenspeiler mangfoldet i

befolkningen.

3. Utvikling av samarbeid mellom folkebibliotek og flerkulturelle miljøer i regionen for utveksling av kompetanse og innspill til utvikling av tjenester.

Tiltak:
1. Bidra med rådgivning i forbindelse med planlegging av nye biblioteklokaler.

2. Bidra til at folkebibliotek i Vest-Agder inngår skriftlige samarbeidsavtaler med skoleverket i egen kommune.

3. Legge forholdene til rette for at folkebibliotekene skal speile aktuelle samfunnstemaer gjennom debattmøter, utstillinger og arrangementer.

4. Etablere et samarbeid med de pedagogiske sentrene i fylket.

5. Bidra med veiledning og rådgivning i forbindelse med prosjektutvikling.

6. Etablere en prosjektstøtteordning for utvikling av møteplassfunksjonen i folkebibliotekene.

7. Foreta en kartlegging av den fysiske tilgjengeligheten i bibliotekene i Vest-Agder.

8. Legge forholdene til rette for at flere folkebibliotek i Vest-Agder skal bli *Bok til alle*-bibliotek.

9. Legge forholdene til rette for økt bruk av folkebibliotek som kursarena.

10. Ta initiativ til samarbeid mellom folkebibliotekene og de flerkulturelle miljøene i Vest-Agder.

11. Ta initiativ til samarbeid mellom folkebibliotek og skoleverk med mål om å øke skoleelevenes informasjonskompetanse.

Identitet

Mål: Folkebibliotekene i Vest-Agder skal være identitetsbyggende institusjoner for lokalbefolkningen i kommunene.

Tiltak:
1. Bidra til at befolkningens kulturelle identitet ivaretas gjennom folkebibliotekenes arbeid.

2. Inkludere folkebibliotekene i VAFs arbeid med flerkultur, med særlig fokus på lokal identitet.

11. Referanser

ABM-utvikling. (2009) *Kompetanseutvikling i bibliotek : rammer og prioriteringer* (ABM-skrift nr. 56)

Aust-Agder og Vest-Agder fylkeskommuner. (2010) *Med overskudd til å skape : regionplan Agder 2020.*

Holm, Erling Dokk. (2011) *Biblioteket bygger byen* I: Dagens næringsliv, lørdag 19. februar 2011

Kulturdepartementet. (1985) *Lov om folkebibliotek* (LOV-1985-12-20-108)

Kulturdepartementet. St.meld. nr 22 (1999-2000) *Kjelder til kunnskap og oppleving : om arkiv, bibliotek og museum i ei IKT-tid og om bygningsmessige rammevilkår på kultur-området*.

Kultur- og kyrkjedepartementet. St.meld. nr. 23 (2008-2009) *Bibliotek : kunnskapsallmenning, møtestad og kulturarena i ei digital tid.*

Nettressurser

- Agder samsøk http://agder.samsok.no/cgi-bin/samsok-agder
- Gjenoppdag biblioteket! http://www.facebook.com/Gjenoppdag.biblioteket
- Leser søker bok http://www.lesersokerbok.no/
- PLACE – Public libraries – arenas for citizenship http://www.hio.no/Enheter/Avdeling-for-journalistikk-bibliotek-og-informasjonsfag/PLACE
- Vest-Agder fylkeskommunes biblioteksider http://vaf.no/hoved.aspx?m=3412